

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Mads Hansen,

en Levnetstegning

af

Peder R. Møller.

Med en Efterkrift af C. Floug.

Kjøbenhavn.

Karl Schønbergs Forlag.

1881.

M a d s H a n s e n,

en Levnetstegning

af

Peder K. Møller.

Med en Efterkrift af C. Floug.

Kjøbenhavn.

Karl Schønbergs Forlag.

1881.

Stjebenhavn. — Bianco Lunos Kgl. Hof-Bogtrykkeri.

Naar Bonden om Foraaret staar foran Saatiden, og han skal nedlægge den Sæd, der skal give ham det daglige Brød, da veed han, at det næst Vorherres Velsignelse kommer an paa, at Jorden er godt forberedt, dybt og grundigt behandlet, Ukrudtet dødet, og Jorden ligesom opladt for Solens livsftabende Varme. Derpaa gaa hans Betænelser ud allerede fra Efteraaret af, og han sparer intet anstrængende Arbejde for at faa sin Ager forberedt til at bære god Frugt. Saaledes omtrent gaar det ogsaa til med Folkeageren, den kostbare Jordbund, der har Betingelserne for at kunne bære god Frugt, naar den bliver bearbejdet og forberedt paa en omhyggelig Maade. Den ligner Bondens Jord, er som oftest muldet med fast og godt Underlag, men som denne ogsaa tidt raa, frodig paa Tidfler og andre Ukrudtsplanter og formedelst sin kolde, klamme Tilstand uimodtagelig for Aandens levendegjørende Straaler. Dette er ofte blevet sagt, og der har været arbejdet ikke lidt paa at opdyrke Folkeageren paa forskellige Maader. Naar Bonden forbereder sin Jord, aabner han ikke alene Afløb for det Overfladevand, der er iøjnefaldende fordærveligt, men han søger ved en Grundaffivning at aflede det kolde Undergrundsvand. Han nøjes ikke med at tage sin Le og afhugge Tidslerne

og de øvrige Ukrudtsplanter ovenover Jorden, men han rykker dem op med Rod, idet han veed, at de ellers komme dobbelt frodige igjen, og er han en dygtig Bonde, pløjer han Jorden dybt i den Bevidsthed, at jo dybere Kultur, desto bedre vøyer den gode Sæd. Saaledes med Folkeageren. Her gjælder det ligesaa vist om en grundig Behandling. En saadan Arbejder i Folkelivets Tjeneste var Mads Hansen. Om han kan henregnes til de store eller til de smaa, skal her ikke afgjøres, men det skal forsøges at vise, at han var en ærlig og samvittighedsfuld Arbejder blandt sit Folk, særlig blandt sine Standsfæller.

Hans Forfædre vare Bønder saa langt tilbage, som hans Efterforskning har naaet. I den Tid, da Herremanden eiede alt Bøndergodset, vare de i smaa Aar, som de fleste Bønder, og Gaarden kunde ikke passes tilbørlig, da Arbejdskraften blev anvendt paa Herregaarden. Hans Oldefader havde en Bondegaard i Fæste, som han haabede, at hans Søn Mads skulde faa i Fæste efter ham. Smidlertid opstod der Proces mellem Herremanden og en anden Fæstebonde, og Mads maatte, tilligemed en anden ung Karl, ligeledes Søn af en af Herremandens Fæstebønder, vidne i Sagen. Vidnesbyrdet gif Herremanden imod, og han tabte Processen. Derover blev han meget forbitret og lovede, at ingen af de to unge Karle skulde faa deres Fædres Gaard i Fæste. Da Mads's Fader døde, kom Gaarden paa Auktion til Selvejendom, og en anden Mand kjøbte den til Mads, hvilket Herremanden i Grunden skal være bleven glad ved, da han alligevel syntes godt om den unge Karl. Denne fik saaledes Gaarden, uden at Herremanden behøvede at bryde sit

Ord. For at skaffe Kjøbesummen tilveje maatte Mads imidlertid sælge de tre Parter af Gaarden. Den anden Karl, der vidnede i Sagen, fik aldrig sine Fædres Gaard, men hans Søster giftede sig med Mads, og blev Mormoder til afdøde Mads Hansen. Hun var en begavet Kvinde med en skarp Forstand og aaben Sands for den Tids Begivenheder, hun levede i, og tillige var hun en energisk Kone, der gjerne vilde styre Gaarden og raade baade ude og inde. Hendes Mand var meget godmodig og fandt sig til en vis Grad heri; men han var dog heller ikke bange for at sige Stop, naar han syntes det gik for vidt. De efterlod Gaarden til deres Datter Inger, der, vistnok imod deres Ønske, forlovede sig med en simpel Karl, som var Bæver af Profession. De Unge holdt trofast af hinanden og bleve da ogsaa gifte, men i mange Aar maatte den unge Mand, Hans Henrik Andersen, ikke faa det mindste med Gaarden at gjøre. Han fik sig en Bæverstue indrettet, og der sad han Dag ud og Dag ind og vævede for Folk. Først da hans Svigerfader, Mads, blev gammel og svagelig, fik han Lov til at hjælpe til med Gaardens Drift. Hans Henrik Andersen og Inger havde ialt 9 Børn, hvoraf de 8 døde som smaa, og kun een Søn levede. Denne ene var Mads Hansen, som blev født dem den 23de Juli 1834.

Han var en underlig Dreng i sin Opvæxt, stille og kun lidet talende, men desmere tænkende. Hans Videbegjærlighed var stor, og hans Mormoder, der ligesom hans Morfader levede, til han var 20 Aar — de døde samtidig og bleve begravede i een Grav — tog sig særdeles meget af ham. Hun fortalte Drengen en stor Mængde stedlige Sagn og de Begivenheder,

som hun selv havde oplevet. Hun kunde ogsaa en Del gamle Folkeviser, og disse sang hun for ham. Dette bidrog til allerede i en tidlig Alder at aabne hans Dre for vore Folkefanges vemodige Toner, og det Overnaturlige i vore overleverede Sagn og Fortællinger havde altid en stærk Tiltrækning for ham. Han drømte en Del af sin Barndomstid hen i en Eventyrverden, og saa levende var hans Indbildningskraft, at han saa' de omhandlede Skikkelser lyslevende og omgiffes dem, som om de vare nærværende. Han var en meget lydlig Dreng, og hans Forældre have tidt udtalt, at han aldrig i sin Opvæxt paadrog sig legemlig Revselse, neppe nok nogen Trettesættelse for Uartighed. Hans Tillid til Forældrene var stor, og naar hans Fader eller Moder sagde, at Noget var godt eller slet, fik Ingen ham til at tro det Modfatte. Blev det paalagt ham at besørge en Ting, udførte han sit Hverv med den største Trostid og led hellere Savn og Anstrengelser, end svigtede sin Opgave. Blev en Ting ham forbudt, kunde Intet friste ham til at overskride Forbudet, og saa vidt gif han i Lydighed mod sine Forældre, at naar de ikke udtrykkelig havde tilladt ham en Ting, betragtede han det som et Forbud. Hans Moder fortalte saaledes, at hun engang stiltiende gav ham et Uble. Noget Tid efter fik hun fat i hans Skoletrøje, og blev forundret over i Lommen at finde et halvt raaddent Uble. Paa hendes Spørgsmaal, hvad det var for et Uble, svarede Drengen, at det var det, hun gav ham forleden Dag. „Hvorfor har Du da ikke spist det?“ — „Du sagde jo ikke, at jeg maatte“.

Det var et stort Savn for ham i hans Barndom, at han ingen Legekammerater havde i sin Nærhed.

Maaske har det bidraget til; at hans tilbageholdne, næsten indeflutede Natur kom til at gjøre sig gjældende omtrent i hele hans Liv, saa Folk sjeldnere følte sig tiltrukne end frastødte af ham, hvilket mange Gange voldte ham Sorg. Hans Barndomsliv manglede Levens sprudlende Glæde, der er som den friske Foraarsvind for de unge Planter. Selv havde han Solstin nok i sine Forældres og Bedsteforældres Kjærlighed og i et godt Hjem; men de unge Lunger trængte til at fyldes af Lystighedens og Latterens rensende Pust. Derfor kunde han ogsaa vanskelig omgaas de andre Børn, da han blev sat i Skole. Han deltog sjeldent i deres Lege; prøvede han derpaa, kom han galt fra det, blev spottet af de andre Børn, og Lystigheden gik ud over ham, hvilket saarede ham. I Skolen var han ualmindelig dygtig, hvad der tillige gjorde Kammeraterne misundelige paa ham; han var stadig ikke lidt af dem. Han havde dog et Værn imod dem, naar de bleve for nærgaaende, nemlig sin legemlige Styrke; han slog da fra sig og aftvang dem Respekt. Hans Lærer holdt meget af ham. Denne var en Degn af den gamle Skole, og forstod at faa noget ud af sine Elever, om ikke andet, saa Arbejde i Mark og i Have. Hermed stal dog ikke være sagt, at han ikke tog sig af Børnene i Skolen; men den dengang meget mangelfulde Undervisning bragte dem ikke vidt, og de kunde som Ole Smed trøste sig med, at „hvad ej de fik i Hovedet, fik de paa deres Ryg“. Mads Hansens Flid og gode Evner bleve paaskjønnede af den gamle Lærer, og denne gjorde sig særlig Umage med at meddele Drengen Alt, hvad han formaade, af sit eget ikke store Kundskabsforraad; men dette kunde ikke altid tilfredsstille

Mads Hansens Videbegjærlighed. Han havde stor Læselyst, og af Bøger, som han laante hist og her, søgte han at skaffe sig mere Oplysning. Det var naturligvis ikke altid Bøger, der egnede sig for hans Alder, men Drengen styede ikke de tørreste, blot han mente derved at udvide sine Kundskaber. Han spurgte ogsaa sjældent i den voksne Alder, hvorlangt der var til et Maal, naar det blot kunde naas; blev dette ham klart, saa stræbte han derhenimod, selv om han skulde „gaa igjennem Ild og Vand“, for at bruge et af hans egne Udtryk. En af hans Venner fortæller om ham, at Birchs Bog „Naturen, Mennesket og Borgeren“, var den, han som Skoledreng ansaa for den ypperste af alle Bøger; men da hans Forældre mente, at den var for dyr at kjøbe, saa affrev han dens 500 Sider, og under dette Arbejde gjorde han sig tillige Flid for at skrive saa fejlsfrit som muligt. Allerede ved sin Konfirmationstid skrev han nogenlunde korrekt med en smuk Haand og tillige en let og klar Stil. Som Voksen sagde han ofte: „Gid jeg kunde udtale mine Tanker saa let, som jeg kan nedskrive dem; jeg har langt mindre Styrke i min Mund, end i min Pen“. Naar han omtalte sine Drengaar, fik man Indtryk af, at det var hans medfødte Forstand, der banede sig Vej til Lys gjennem den Taage, som den mangelfulde Undervisning i Skolen og den utilstrækkelige Vejledning i Hjemmet ikke kunde sprede. Hans Forældre vare vel begavede Mennesker, men manglede de fornødne Kundskaber til at vejlede Drengen. Hans Fader var en af de bedst oplyste af Sognets Bønder; han havde en sund Opfattelse af det daglige Livs Forhold, og han dømte undertiden rigtigere i omtvistede Spørgsmaal end

mangen bedre opløst Mand. Moderen var ligeledes en forstandig Kone med et godt Hjerte; hun kunde godt lide Spøg, lod sig let oplive af de Unges Ekjemt, og hendes eget Vid kom da frem. Begge Forældrenes gode Egenstaber kunde man gjenfinde hos Sønnen; men hans higende Aand fordrerede mere Udvikling, end de kunde give ham, og han søgte da at erhverve sig den selv.

Saaledes gled hans Barndom hen, men uden nogen dybere Indvirkning paa hans Sjæl, indtil Aaret 1848 kom. Han har selv fortalt, at først da kom hans Hjerte med i Spillet. Den Begejstring for den danske Sag i Sønderjylland, der da fyldte Folket fra den Højeste til den Laveste, rev ham med. Hidtil havde han vel vidst, at hans Fædreland hed Danmark, og at de Folk, som boede der, kaldtes Danske; men nu begyndte han at fatte, hvad et Fædreland er, og at der er Slægtskab mellem de Mennesker, som bo i Landet; med de mørke fiesvigholstenste Stygger i Baggrunden traadte Kjærlighed til og Trost mod Danmark lysende frem i Forgrunden. Naar han læste og hørte om Heltene, der blødte og døde for Danmark, bankede hans Hjerte af Stolthed, og han ønskede, at han var voksen, for at kunne være med. Krigsangene jublede i ham, og han skrev selv saadanne, hvoraf en blev affunget ved en Fest for de hjemvendte Krigere, men de fleste vare meget ufuldkomne; Ingen fik dem heller at se. Naar han mange Aar efter klagede over den sneverhjertede og spidsborgerlige Aand i Folket, mindedes han Aanden fra 1848, da der kun slog eet Hjerte i Danmark, og det var da hans Trost, at dette Folk maatte vel have Hjertelag nok til at elske og,

naar det krævedes, værne om Fædrelandet. „Hvor bankede ikke“, sagde han tidt, „mit Hjerte af Glæde, naar Sejersbudskab lød derovre fra Hæren“! I 1875 skrev han til en Veninde, Fru M.: „Seg husker saa grant den Marts og den Sommer. Seg hørte Kanonerne fra Dybbøl; jeg hørte ogsaa „Christian den Ottende“ springe i Luften; jeg hørte Efterretningerne om Nederlag og Sejre; jeg saa' Folket og jeg saa' Soldaterne — jeg glemmer det aldrig. Gud give, at jeg engang kunde drage et Billede af 1848. frem for den hungre Slægt — endnu kan jeg ikke; det er mig for stort, for overvældende“. I et Brev til Kaptajn E. Nielsen af 1876 skriver han: „Seg mindes hint Aar fra min Barndom som en dejlig Foraarsdag; jeg kan blive henrykt ved at tænke tilbage paa den Tid. De maa endelig fortælle mig Noget om 1848, en hel Del maa De fortælle. Gud veed, om jeg ikke engang kan faa Held til at tegne nogle Smaabilleder af det danske Folkeliv fra den Tid“. Seg var med ham engang i Aaret 1869 i Frederits, det var den 6te Juli. Byen var festlig klædt, og det var, som Aanden fra 1848—50 gik igjen. Vi stod foran „Landsoldaten“, han stum, mens Taarer perlede i hans Øjne. „Ja, det var den Gang“, udbrød han endelig, „da Sejrens Engel fløj over Ø, med Højsang om Danstens Mod; han sang om herlig Stor-daad, men hans Vinger drypped af Blod“.

I Aaret 1849, da de svenske Hjelpetropper bleve indkvarterede paa Fyen, fik to svenske Hornblæsere Kvarter i hans Hjem. Han betegner selv den Tid, de havde Ophold paa Gaarden, som den lykkeligste af hans Barndom. Ved Samlivet med Soldater var det ham, som han rykkede Valpladsen nærmere. De vare begge

to elskværdige Mennesker, der forstod at vurdere Drengens gode Evner og varme Følelser. Han blev snart deres uundværlige Kammerat og især den Enes Ven. De underviste hinanden gjensidig i Svensk og Dansk, og Soldaten lærte ham at spille Violin. Tidlig og sildig vare de sammen, og han modtog mange gode Indtryk af den gjæve Svensker, ligesom hans Sands for Musit og Sang blev vakt af denne. Da Svenskerne rejste, var han meget bedrøvet. Han fulgte dem et godt Stykke paa Vej og kom grædende tilbage. Han havde aldrig grædt siden sin spæde Barn- dom; men saa stor og inderlig var hans Sorg over at maatte skilles fra sine svenske Venner, at hans For- ældre ikke kunde stille hans Graad, der varede flere Nætter og Dage; de blev tiljidsft bange for, at Dreng- en skulde blive syg. Det var hans første alvorlige Sorg.

Som Dreng deltog Mads Hansen efter Evne i Gaardens Arbejde, dog ikke saaledes, at han ingen Fritid fik til Anvendelse efter egen Lyst. Men ogsaa for ham indtraadte med Konfirmationen den egentlige Arbejdsalder, og hans Fader, der var en meget arbejd- som Mand, tillod ham nu ikke at spille Tiden. Hel- digvis havde Faderen Øje for, at Drengen havde Interesser, som det ikke kunde stæde at han plejede, og saaledes fik han Lov til at dyrke baade sit Violin- spil og sin Ven. Mads Hansen havde stor Lyst til at skrive, og en Del af sin Fritid anvendte han hertil. Han arbejdede ihærdigt, for at kunne skrive orthografisk rigtigt, og skrev Stile for at øve sig. Hans gode Haandskrift blev hurtigt bekjendt og allerede i sit fem- tende Aar blev han Secretair for et Par Sogne-

forstanderstaber. Her vakte han Forbauselse ved den Lethed, hvormed han førte Forhandlingsprotokollen. Ved denne Bestjæftigelse kom han i Berøring med Lovgivningen og fattede stor Interesse for den. Han satte sig ind i de Love og Anordninger, der nærmest vedkom det daglige praktiske Liv, og Folk søgte ham, naar de skulde have Kontrakter, Testamenter, Skjoder, Klager eller Siggende skrevet. Herved og ved sit Arbejde for Sogneforstanderstaberne tjente han sig adskillige Haandskillinger, som han anvendte til at kjøbe Bøger for, dog ikke fra Skjønslitteraturens Omraade.

I Nabobyn Ulbølle boede en Musiker, hos hvem han fik videre Undervisning i Violin- og Klarinet-spil. Denne Musiker hed Hans Hansen og var kjendt i en større Kreds; han blev Mads Hansens Ven og kom i Tiden til at arbejde sammen med ham, hvorfor han kortelig maa omtales. Hans Hansen var Søn af en Smed, der tillige havde taget Dyrlægeexamen og derfor kaldtes Kurfmed. Allerede tidlig yttrede han Lyst og Anlæg til Musik, og han fik da en lille Smule Undervisning hos en tarvelig Landsbymusikant. Senere arbejdede han sig selv fremad, lærte sig Noder, og hans af Naturen fine musikalske Sands gav ham en ualmindelig Sikkerhed i at spille rent. Fra ham udgik en Mængde Elever, deriblandt flere ikke daarlige Musikere, og med Tiden bragte han et helt lille Orkester istand. Det var vistnok det første Orkester, der fandtes i en Landsby her i Landet, og det blev tidt benyttet ogsaa i de nærmeste Kjøbstæder. Han har sat Musik til flere af Mads Hansens Sange, for Exempel „I vor Barndom“ o. s. v., „Bort Maal“, „Opvaavni“. Hos Hans Hansen fik Mads Hansen

Undervisning i Musik, og skjøndt han aldrig drev det vidt, kunde han dog spille med ved Koncerter. I flere Aar spillede han ogsaa til Bøndergilder, og dette havde blandt andet den Fordel for ham, at han fik Vejlighed til at lære Folk og Skikke at kjende. Men dette Spillemandsliv var skadeligt for hans Helbred. Naar han kom hjem fra et saadant Gilde, udvaaget og medtaget baade af Støv og af Kulde, kunde han sjældent sove, hvad der svækkede ham end mere. De sørgelige Følger viste sig dog først i en senere Alder.

Medens Mads Hansen i forskjellige Retninger udviklede sig til et nyttigt Medlem af Samfundet og ikke mindst som Arbejder i sit Hjem, kom ogsaa den Tid, da hans aandelige Personlighed stillede Krav til Livet. Han savnede Kammerater, og hvor vare de at finde? Fra Skolen erindrede han, hvor lidt afholdt han var blandt sine Sævnaldrende, og disse saa endnu paa ham med stæve Øjne. „Det maa være min egen Skyld“, tænkte han, „jeg maa kunne omgaaes andre Unge og more mig sammen med dem, naar jeg bærer mig ad som de“. Han forsøgte nu at finde Selskab, og dette faldt ham heller ikke vanskeligt. Men han mærkede bestandig, at han ikke var hjemme i sine Sævnaldrendes Kreds. Saa anstrængte han sig for at ligne de andre unge Karle. Han spillede Kort med dem, røg sin Pipe og drak sit Glas som de, dog altid med Maade; han gantedes og fjasede som de, gik i Flok paa Vejen om Aftenen, og fulgte Pigerne hjem sammen med de Andre. Men det vilde ikke lykkes ham at blive som en af dem. Uhyggheden gik ofte ud over ham, og han mærkede, at han skulde holde Uhyet. Dette ærgrede ham, og i sit

stille Sind pintes han af den Tanke, at han vist alle fine Dage kom til at gaa som et Skumpelsstud. Og dog kunde han se, at de Andre tilhobe vare tomme Tønder, der kun kunde buldre. Men Enhver har sin Forfængelighed, og i den Alder piner Tilfidesættelse mest. Han skriver til Kapt. E. Nielsen 1866: „Indtil mit 25de Aar var jeg ganske, som Mængden i Almindelighed er; rørte der sig end undertiden en Trang til noget Bedre i mig, blev den strax kuet af Mafsens Haan og Spot, der sejrende slog ned over mig, hvergang en saadan Følelse kom til Udbrud i Ord eller Handling. Vel kan jeg ikke nægte, at Begejstringen i 1848, da jeg endnu var Dreng, saavel som det unge Frihedsliv i Danmark, indvirkede paa min Aand, men det er dog først senere Begivenheder, der have gjort, at jeg har brudt med det herskende Liv i mine Omgivelser“.

Paa denne Tid stiftede han Bekjendtskab med en anden ung Karl i Sognet, en Husmandssøn, der ligesom Mads Hansen søgte Kammeratskab, uden at finde det blandt de andre Unge. Disse To sluttede sig sammen og tilsidst fandt de flere ligesindede unge Mennesker. De kom snart til i Forening at udgjøre en sluttet Kreds, og hvor forskjelligt var ikke dette Selskab fra det første, hvori han søgte sig indlemmet! Her førtes aldrig usømmelig Tale, og dog morede man sig paa den fornøjeligste Maade. Her kunde han tale frit uden at undse sig, og her følte han sig ikke betragtet som en keitet og ynkelig Fyr. Hans aandelige Overlegenhed gjorde ham snart til Hovedmanden i disse Sammenkomster, ikke saaledes at det vakte hans Forfængelighed eller smigrede ham, men saaledes at

han følte Kræfter i sig til at føre an til noget Godt, skjönt det endnu ikke var ham klart i hvad Retning. Paa denne Tid faldt en af H. C. Andersens Bøger ham i Hænderne, og dens Poesi fortryllede ham pludselig. Det var, som om Strænge, der laa gjemte inderst inde i hans Sjæl, blev berørte og klang saa længselsfuldt, saa betagende, at han neppe kunde kjende sig selv. Snart efter læste han Ingemanns Romaner, og man kan forstaa, at disse farverige nationale Fortællinger tiltalte ham i høj Grad. Denne Tid i Mads Hansens Liv kan betragtes som hans „Opvaavni“, hans Bingers Udfolding til Flugt mod Poesiens og Skjønhedens Land. Fra nu af bleve hans Lovbøger, ikke at tale om Birchs: „Naturen, Mennesket og Borgeren“, fattede paa Hylde.

Det var paa denne Tid, at hans første Ungdoms-tjærlighed fremspirede, og den var baade inderlig og oprigtig. Hun var en Gaardmandsdatter fra Sognet, en Pige med et mildt, blødt Sind og en ren Sjæl. Skjøndt hun i meget stod langt under ham og vistnok ikke var ualmindelig begavet, end mindre af megen Aandsudvikling, havde hun dog Sands for mere end de fleste Bønderpiger paa den Tid. Hun saa' i ham en Mand, hvis Evner vare større end hans Tævnliges, hvis Aand svang sig over Egennyttens lave Beregninger og den plumrede Hverdags-Snak; derfor agtede hun ham, som hun elskede ham, og hans Indflydelse paa hende var meget stor. Engang skulde Mads Hansen og hans Kjæreste med paa en Skovtur, som en Del Unge vilde gjøre. Han skrev da til hende, om hun vilde møde den nævnte Dag og, tilføjede han, „Du maa naturligvis klæde Dig, som Du vil, men vil

Du føje mig, da tag hvide og røde Baand paa, thi jeg vilde gjerne, at Alle skulde se, at Du er en rigtig dansk Pige". De vare meget lykkelige ved hinanden, han ved at eje en saa blid og ren Kvinde, og hun ved at støtte sig til en kraftig Mand. Han søgte at aabne hendes Sands for den Skjønhedsverden, hvori han selv var begyndt at tige ind. Og saa den snevre Kreds, der sluttede sig om ham, søgte han at paavirke i samme Retning. En Ven, den omtalte Husmands søn, skaffede han Dehleschlägers Tragedier at læse, og det gik denne, som det gik Mads Hansen, da han første Gang læste og forstod dansk Poesi, at han blev helt henreven deraf. Med denne Ven kunde Mads Hansen nu tale fortroligt om Alt, hvad der vovede frem i ham. Det var en ny Barndomstid for ham, hvor hans Sjæl uforstyrret fik Lov til at glæde sig ved de lyse Egne, som hans Fantasi skuede ind i. Det var en Lytten til en harmonisk Musik, der fik hans Længsler til at vaagne, men hvorved han dog endnu kun var Tilhører. Han var endnu ikke draget ind i Livets alvorlige Virksomhed; han kjendte endnu ikke den Modgang, der faar et Hjerter til at bløde. Men ikke længe stod han i sin barnlige Glæde over den rige, dejlige Verden, da den første Stormvind gik hen over ham. Hans Kjæreste blev pludselig syg, og snart saa' de Begge, at Døden vilde adstille dem. Det fortnede for hans Øje, og han følte en Stræng dirre i Bunden af sin Sjæl, som han ikke kjendte. Naar han sad ved hendes Sygeleje og saa' Døden nærme sig med jikkre Skridt, saa' det Liv, han elskede højere end sit eget, svinde bort Dag for Dag, saa følte han, at her strakte hans egen Kraft ikke længer til, og hvor

skulde han søge Styrke til at bære Modgangen? Han havde ved en tidligere Lejlighed hørt en Nabopræst tale, hvis Ord paa en forunderlig Maade havde grebet ham. Til denne gik han og bad ham følge med til hans syge Kjæreste. Paa Vejen talte de meget sammen, og ved Sygesengen hørte han en levende Forkyndelse om ham, der er Opstandelsen og Livet. Da rørte Vorherre ved Mads Hansen selv, og han bøjede sig ndmyg i Troen under det levendegjørende Ord. Da hun døde, spirede i hans Hjerte det Frø, der hidtil laa gjemt, for ved Guds Naade at vøge. Fra den Tid af blev ovennævnte Præst, J. S. Brandt i Ollerup, hans trofaste Ven, hvis Kirke han stadig søgte. Han skriver til Kapt. E. Nielsen i 1866: „Der er en Mand, som frem for nogen Anden har været min trofaste Vejleder og Hjælper, og det er Pastor Brandt i Ollerup. Hvergang jeg har snublet, har han faderlig taget mig ved Haand, og hvergang jeg har trængt til Raad og Vejledning, har jeg haft en erfaren Ven ved min Side, der altid har forstaaet at lede min Gang ind i det rette Spor. Hans ædle, kristelige og folkelige Liv har, siden jeg lærte ham at kjende, været mig et lysende Exempel, og hans dejlige Prædikener og Folketaaler have mægtig bidraget til at give mit Liv den Retning, det nu har.“

Det var en alvorlig Tid for Mads Hansen; men gennem Modgangen voksede hans Viljekraft. Han følte nu, at han stod midt i Livets Kampe, som et Led i den store Kjæde. Han havde tidligere skrevet ret gode Vers, men nu begyndte først hans eget Hjerteslag at banke i hans Sange, og han søgte gennem Digtning Frigjørelse for den jordbundne Sorg,

der lærer, istedetfor at luttre og forædle. Den Tid, da han søgte at indtage en Plads blandt en raå Ungdom, var forlænge siden forbi; nu følte han derimod Kræfter til at modarbejde den, til at føre an til noget Bedre. Ikke langt fra hans Hjem havde man rejst en Dandsesalon i en Skov, hvor man hver Søndag samlede Ungdommen, og hvor det gik vildt til. Raa, usømmelig Tale og Sang var her almindelig, og Uterligheder foregik ogsaa. Han besluttede da, at samle de Unge om sig og skaffe dem Fornøjelser, der kunde erstatte den daarlige Dandsesalon og de ligesaa daarlige „Ungfolks“ Gilder, der om Vinteren afholdtes paa Dmgang i Gaardene. Han fik Opfordring fra et Par Bønderkarle til at oprette en Sangforening, og talte med sin gamle Lærer i Musik, Hans Hansen, derom. Ved dennes Hjælp lykkedes det ham at samle nogle Bønderkarle i Sognet om sig, og de begyndte, under Hans Hansens Ledelse, med at synge tostemmigt; Skolelokalet i Byen havde de faaet Lov til at benytte. Man skulde tro, at dette var en Idræt, som Ingen kunde have noget imod. Men det gik her, som saa ofte, at Raaheden og Lasten strax instinktmæssigt føle, naar noget Bedre er i Færd med at fremstaa, og søge af al Kraft at standse det. Man forfulgte formelig den lille Flok med Spot og Drilleri paa alle Maader, og snart stod Mads Hansen ene med sin tro Ven, Husmands sønnen. Men man tog fejl, naar man troede, at han saa let opgav sit Maal. I Vesterkjærninge stiftede han Bekjendtskab med en ung Smed, Sørensen, og her fandt han en Mand, han kunde bruge. Den kjække, opvakte og vittige Sørensen Smed, som han i daglig Tale kaldtes

blev Mads Hansens bedste Ungdomsven, der trolig stod ham bi under hans Arbejde paa Egnen, og naar gode Raad vare dyre, forstod Smeden at hitte paa et faadant. Han døde flere Aar førend Mads Hansen, og det var et Tab, der gif ham nær til Hjerte.

I Vesterstjærninge fortsattes nu ved Smedeus Hjælp Sangforeningen, bestandig under Hans Hansens Ledelse. Her fandtes en bedre Ungdom, og en Snes Bønderkarle sluttede sig sammen, tilligemed nogle Faa fra Hundstrup, under Navn af „Hundstrup=Vesterstjærninge Sangforening“, med Mads Hansen som Formand. Det lod nu til, at denne havde fundet et Fristed for sin Virksomhed, og det gif ogsaa godt en Tid; men da „Fætterne“, som han selv kaldte dem, mærkede, at der var kommet noget Nytt istand, som gjorde dem Rangen stridig, begyndte Modstanden ogsaa her. Til alt Held havde flere Unge Sands for en bedre og sømmeligere Morfskab end den almindelige, og Flokken lod sig ikke saa let splitte. Det forsøgtes ved Autoriteternes og Øvrighedens Hjælp at forbyde Foreningen at bruge Skolelokalet til Mødested; men dette strandede. En skriftlig Tilladelse fra Herredsfogden gav Sangforeningen Lov til fremdeles at benytte Skolen.

Men det var kun en forsvindende Del af Ungdommen, Mads Hansen saaledes kunde paavirke; rundt om i Sognene dreves de omtalte daarlige Ungdomsgilder med fornyet Kraft, som en Modstand mod det, han bragte frem. Han besluttede da at udvide Foreningen og optage ikke-syngende Medlemmer, der for et lille aarligt Bidrag kunde samles nogle Gange om Vinteren til Aftenunderholdninger, hvor førstemmig

Sang, Orkestermusik og til Slutning nogle Timers Dands udfyldte Aftenen. Dette lykkedes, og snart talte Foreningen et Par Hundrede Medlemmer, for største Delen Unge, men ogsaa adskillige Eldre. Som Foreningen voksede, aftog kjendelig de daarlige Gilder og raa Forhøjstelser, og sjeldent har maaste nogen Forening bidraget mere til at oprykke Ukrudt end hans Sangforening. Det var en Opmuntring for ham og hans Venner, at se deres Gjerning bære Frugt, selv om den ikke stiledede højere, end at byde Ungdommen en god og ren Fornøjelse og derved kvæle Raaheden. Men han følte, at der maatte virkes for noget Mere end blot Fornøjelsen, og han gif da til Pastor Brandt, der siden stadig mødte ved Aftenunderholdningerne og talte for Forsamlingen. Det var ikke Prædikener, han holdt paa dette Sted, thi derved vilde han vel jaget Folk ud af Huset; men selv om man mærkede, at der stod en kristelig Mand overfor Tilhørerne, gif hans Tale mest ud paa at vække et ædelt og sundt Menneskeliv og et godt fædrelandskjærligt Sind. Et saadant Ord kunde ikke være spildt; der arbejdede sig efterhaanden en Flok frem, som var sig fuldt bevidst, hvad den vilde arbejde for. Mads Hansen udtalte tidt, at han selv havde havt stor Nytte af denne Sangforening, som et af de bedste Midler til hans egen Opdragelse. Han skriver saaledes til Kapt. C. Nielsen 1866: „Den lille Flok, jeg samlede om mig, blev mig kjær, og i denne Kreds, hvor der blev talt og sunget om Fædrelandet og det Gode og Skjønne her i Livet, begyndte min Lands Kæfter at leve op. Til denue Sangforening har jeg skrevet mine første simple Sange, og det er disse unge Mænd,

der først have forstaaet mig og styrket mit Haab om, at jeg kan udrette en lille Smule til Gavn for mit Fædreland og det Folt, jeg tilhører."

Da Mindesmærket over de faldne Krigere afsløredes paa Flensborg Kirkegaard den 25de Juli 1862, vare Mads Hansen og hans Sangere med. Det var en uforglemmelig Tur for dem, saameget mere som de Fleste af dem ikke havde været udenfor Fyens Land. Mads Hansens Glæde til Rejsen var nær bleven spildt, da indtrufne Omstændigheder i hans Hjem ikke tillod hans Fraværelse. Han skrev da en Sang, som findes i hans første Samling Digte, og som han medgav Kammeraterne; den blev Døren, hvorigennem han gik ind til Offentlighedens Bekjendtskab. Han kom dog med til Flensborgfejten alligevel, da de hjemlige Forhold stillede sig saaledes; men Sangen, som skulde været hans Repræsentant, faldt i Hænderne paa en af hans Venner, der oplæste den nede ved Dannevirke. Paa Opfordring indrykkede han den siden i „Fyens Stiftstidende“, hvorfra den vandrede videre til andre Blade. Dette var første Gang, han blev offentlig omtalt og Opmærksomheden henledet paa ham.

Som han arbejdede for at rykke Ukrudtet op af Folkeageren omkring sig, saa forsømte han heller ikke at tilføre den Frøkorn til Udsæd. Han stiftede en Læseforening, der omfattede flere af de omliggende Sogne. Herved blev han støttet af Mænd, der havde større Kjendskab til dansk Literatur end han, navnlig af Præsterne og Lærerne paa Egnen. Det kneb med Pengemidler til at sætte dette Foretagende igang, da Medlemsbidraget kun kunde sættes meget lavt, for at

ogsaa de Fattigere kunde være med; men nogle Bøger bleve da stærkede til en Begyndelse, og Foreningen arbejdede sig efterhaanden frem. Nads Hansens eget Kjendskab til Literaturen var ikke stort dengang, men gennem Læseforeningen stiftede han Bekjendtskab med de fleste danske Digteres og Forfatteres Værker. Blandt disse tiltalte han særlig af Carl Plougs Digte, og ved senere personligt Bekjendtskab med Digteren fattede Nads Hansen stor Hengivenhed for ham.

Det var ingen lille Arbejdsomhed, han i den Tid udfoldede. Hans Fader havde ingen anden Tjenestekarl end sin Søn, der maatte arbejde i Gaard og i Mark fra Morgen til Aften. Naar Dagen var forbi, tog M. H. fat paa Bog og Pen og arbejdede ofte paa den Vis til langt ind i Natten. Hans Foreninger stillede store Krav til ham, thi han var Sjælen i det Hele, og navnlig lagde Sangforeningen Beslag paa ham, da han selv sang med og maatte være nærværende ved hvert Møde. Men det legemlige Arbejde var gavnligt for ham ogsaa i aandelig Henseende, det bidrog til at holde hans Sind friskt; den sygelige Sentimentalitet, der undertiden kommer frem hos Folk, der føle Trang til at arbejde for det Gode her i Livet, kjendte han ikke. Han skriver selv i 1867 til Fru M—: „I Deres sidste Brev omtaler De min Stilling som Bonde og beklager, at jeg som saadan maa tage Tiden saa nøje i Agt. I denne Sommer er Tiden ogsaa meget knap for mig, da min Hjælp udfordres daglig herhjemme. Min Fader bygger 32 Fag Ladehus i Sommer; det er just ikke noget lille Arbejde foruden det almindelige. Naar det er overstaaet, og Alt iøvrigt gaar vel, haaber jeg at faa mere Tid til min Naadig-

hed; dog maa jeg sige, at jeg holder mere af at udrette Noget hjemme, baade i min daglige Gjærning og i mine Foreninger, end noget Andet. Jeg indser vel, at der altid læres Noget, naar man kommer ud, og at Aanden forfriskes derved, men i min Stilling er der ingen Fare for at mugne."

Medens han arbejdede med Haanden, arbejdede han ogsaa med Aanden. Naar han for Exempel om Vintren stod ene i Læden og tærskede Korn, vare hans Tanker tidt fhysselsatte med ganske andre Ting. En gang da jeg kom ind til ham under et saadant Arbejde, opdagede jeg Blyantskrift paa Væggen. Paa mit Spørgsmaal om, hvad det var for Vers, svarede han: „Jo, ser Du, naar Et eller Andet, som synes mig godt, kommer frem hos mig under mit Arbejde, saa fæster jeg det fast paa Væggen i Mangel af Papir.“ Naar han skriver:

„Jeg synger bag ved Ploven
Og under Leers Klang —“

da ligger en bogstavelig Virkelighed til Grund herfor; thi mange af hans smukkeste Sange ere blevne til under hans Arbejde.

Han elskede sit Fædreland højt, og den tunge Tid, der oprandt for Danmark efter Frederik den Syvendes Død, gik ham nær til Hjerte. Hans Mindefang over Kongen: „Den danske Konge er død saa brat“, lader os føle hans Sorg over Grundlovgiverens Død. Sognemændene udnævnte ham til, som Repræsentant for Hundstrup, at følge Kongen til Graven, og Sørgenhøjtideligheden i Roskilde Domkirke gjorde et stærkt Indtryk paa ham. Da Krigen udbrød 1864, stolede

han, som alle Danste, paa den gode Sags Sejr, men desto haardere følte han det Slag, der ramte Folket, da Budstabet lød, at Dannevirke var forladt. Det var ham, som om Himlen var luftet for Danmarks Nød, som om Uret og Bøld herskede paa Jorden, og som om det ringede til Graven for vort gamle Rige. Men han var blandt de første i Folket, der øjnede, hvorfra Frelsen skulde komme. Sorgen og Smerten over Danmarks Tab gav hans Følelse Ord, og han sang sin Sorg, men tillige sit Haab ud i sine Sange. Da skrev han f. Ex.:

„Vi sætte ej vor Tillid til
 Kanoner eller Bajonetter,
 ej heller hvad vi selv udretter,
 og hvad de store Magter vil;
 men Gæt vi veed, der ej skal kues,
 om end vi haardt og længe trues,
 og det er Folkets Odeløret.

Hvem skifted Jordens Lande ud?
 Har det ej noget at betyde?
 Mon Bøldsmænd kan ustraffet bryde
 de Grændser, der er sat af Gud?
 Er Sprogets Klang og Aandens Mærke
 ej Grændsepæle vel saa stærke,
 som dem af Stene og af Træ?

Jovist — vort Haab er fast og trygt:
 lad Tider komme, Tider svinde,
 vi slippe det ej nogensinde,
 fordi det er paa Sandhed bygt.
 Og Haabet er, at Danmarks Lande
 til Tungemaalets Stjel skal stande,
 som Grændse før et enigt Nord.“

Naar han skriver til Sønderjyderne:

„ — — — — —
 Stol paa Vorherre! det fasteste Baand
 mellem os bandt han ved Sprog og ved Aand.
 Slip ej dit Anker, men tro det forvist:
 Folkenes Sag over Uret og List
 fejrer tilfids!“

da viser han, hvad der er hans og bør være alle
 Danstes firkte Haab i Nøden: Vorherre, som Sand-
 hedens Konge, der skal dømme Uret og Vold.

Bed at læse hans Sange fra den Tid, mærke vi,
 hvorledes Sorgen over Fædrelandets Tab ogsaa bi-
 drager til at modne ham til Mand. Den Modgang,
 der mødte ham i hans Ungdom, afluttede hans Lands
 Barndomstid og vakte nye Haab og Længsler i hans
 Bryst; og det er atter Modgangen, nu ikke hans egen,
 men Fædrelandets, Folkets, den fælles Sorg og det
 fælles Tab, der udvider hans Hjerte, og stiller nye
 Krav til hans Evner. Da vaagner Handlekraften, der
 hos Ynglingen hvilede „i dunkle Skygger“; nu veed
 han, at Alt, hvad han kan udrette, skylder han sit
 Fædreland, det Folk, han tilhører, Sandhedens og
 Livets Sag; da styrkes hans Haab, at der er Frelse
 for det danske Folk, naar det selv vil arbejde derfor.

Da Kaptain E. Nielsen rejste Skyttebevægelsen
 her i Landet, traadte Mads Hansen strax til. En
 Skyttekreds, han et Par Aar forud var med at op-
 rette, blev indordnet under Amtsskytteforeningen. Han
 skriver i denne Anledning til Kaptain Nielsen, takker
 ham for hans „aabne og hjertelige Tiltale til Bonde-
 standen i Svendborg Amt“ om at støtte Skyttesagen,
 og fortæller dernæst, hvorledes hans egen Skyttekreds

hidtil har været ledet og gjort lidt Nytte, „men,“
føjer han til, „Eet savner jeg, og det er, at kun meget
Faa i egentlig Forstand fatte eller føle, hvad Skytte=
foreningens Opgave er, se, at det Maal, der sigtes til,
er Danmarks Frelse. — — Det er mit Haab, at en
Skytteforening, der omfatter en større Landsdel og faa
mange gode Kræfter, bedre end de smaa Foreninger
vil være istand til at drage Blikket henimod dette Maal,
og at især de fælles Skyttefester ville være det bedste
Middel til at vække og styrke en fri, levende og kraftig
Samfundsaaend i det danske Folk.“ Han slutter Brevet
saaledes: „Gud lægge sin Velsignelse i vore Bestræ=
belsler, at det atter maa vorde Sommer og Solskin i
vort kjære betrængte Fædreland, hvad vi faa end maa
taale og lide forinden.“ Paa den Fane, som Kvin=
derne skænkede hans Skyttekreds, skrev han: „End er
vort bedste Skud ivente,“ og dette Palnatokes Ord
betegner klart Mads Hansens Tanke med Skyttesagen,
der ligeledes finder sit Udtryk i hans Sange. Saa=
ledes skriver han i „De nye Krigsartikler“:

„Fremad med Gud for Fædreland!“
er Løsenet i vor Kjæde,
den, som det glemmer, faar ingen Plads,
naar Dannemænd gaa til Sæde:
Det er en Lov for danske Mænd.

Kjærlighed til vort Fædreland
og alle dets store Minder
er det, som til Lydighed tvinger os
og fast os til Fanen binder:
Det er en Lov for danske Mænd.“

Han pegede bestandig paa, at „Maalet er Danmark
Frelse“, naar Skyttebevægelsen undertiden stod Fare

for at vandes ud til blot og bar Morsskab eller Skive-
 skydning om Gevinster, eller naar den var isærd med
 at synke ned som unyttig Tidspilde. I et Brev til
 Captain Nielsen af 1874 skriver han: „Jeg holder ikke
 af at tigge Folk til at være Medlemmer; det bliver
 der aldrig Sandhed i eller Betsignelse ved. Vi have
 nu en udmærket lille Kreds af unge raske Karle og
 nogle faa bidragydende Medlemmer, der holde af
 Sagen, andet ønsker jeg ikke. Vi drive ingensomhelst
 Politik eller bruge kostige Midler til at holde os
 sammen; Øvelserne gaa med Lyst, og der gjøres gode
 Fremstribt.“ Som han i alle Forhold, hvor det gjaldt
 en Livsag, ikke regnede efter Mængden eller Tallet,
 saaledes heller ikke i Skyttesagen. Han skriver saaledes
 engang til Samme: „Med Skyttesagen gaar det bedre.
 Vore femten Mand iaar ere bedre end vore tredive
 — paa Papiret — ifjor.“ I et andet Brev skriver
 han: „Vil Gud, at Alt gaar vel, skal jeg nok til næste
 Aar samle en lille fast Styrke omkring mig, for det
 er nu min Mening, at faa og gode Skytter, der rigtig
 vide og føle, hvad Sagen er, ere bedre end en hel
 Mængde, der gaar hen i Vej og Vind og splittes ad
 ved det første Vindstød, der kommer.“ Han mente og
 udtaler i flere Breve, at Skytteforeningerne maatte
 kunne gjøre Gavn i Krigstid, naar de bleve ledede
 med Kyndighed, og naar den rette Mand raadede i
 dem. I et Brev til Samme af 1867 skriver han: „Det,
 jeg har at skrive om, er enten noget rigtig klogt, eller
 noget mere end almindelig dumt. Det er intet Mindre,
 end at jeg tænker paa, Tid efter anden, at forsynne
 hele Skytteforeningen (Amtsskytteforeningen) med Bag-
 ladevaaben, for at den i Krigstilfælde enten kan danne

en Røstsvagt, eller de bedste udtages til et flyvende Korps under egne faarede Førere. Det vil naturligvis vare længe, inden Maalet kan naas; men er det ikke complet Galstab, saa mener jeg, at det ikke er for tidligt at begynde at arbejde derhenimod. Jeg har jagt til de unge Skytter: „hvis jeg nu kan skaffe 4 eller 5 Bagladerifler til hver Kreds, er der saa nogen iblandt Jer, der vil tage dem og saa stille sig under Fanen, som vore Piger har givet os, til Forsvar for Fædrelandet, hvis der kommer Krig“ og et begejstret „Ja“ lod fra flere Munde. Videre vil jeg ikke gaa, før jeg hører en erfaren og kyndig Mand's Mening, og jeg beder Dem derfor, uden Forbehold, at udtale Dem for mig om Sagen. Vaaben skulle vi nok skaffe tilveje. Jeg tror nu ogsaa, at denne Sag mægtigt vilde bidrage til at vække Aanden i Folket og aabne Øjnene for Skytteforeningernes rette Maal. Offer skal der bringes, det vide vi, hvorfor da ikke begynde strax?“ Kaptain Nielsen udtalte ved Mads Hansens Vaare: „ . . . Det var ham, der ved sine Sange fik en væsentlig Indflydelse paa den gode Mand, som kom til at raade i Skyttebevægelsen; han lofede de Unga, der samlede til Idræt; han var den bedste Tolk for det Maal, Skyttesagen havde sat sig; han blev Skyttefagets Sanger. Mads Hansens Sange lod snart paa Alles Læber; i Hærens Rækker var det hans Sange, som banlyste de flette.“

Skjønt Mads Hansen ved et ihærdigt Selvarbejde, der ikke skuede nogen Anstrengelse, erhvervede sig en Del Kundskaber og Oplysning, saa Enhver maatte forbauses ved at tale med en Bonde, der var hjemme paa saa mange Omraader, saa folte han dog Savnet af større

Oplysning. Han sagde tidt: „Det er haardt at maatte lade et Arbejde ligge, fordi man mangler Redskaber til at udføre det med.“ Og som Redskaber i Landens Arbejde betragtede han Kundskaber og Oplysning. Han stræbte derfor at erhverve disse og give sine Standsfæller Lejlighed til det samme. Længe omgikkes han med Tanken om, at faa oprettet en folkelig Højskole paa sin Egn; men der stillede sig store Hindringer ivejen herfor. Han kjendte Folks, navnlig de Uldres, Betænelighed ved alt Nytt, og han vidste tillige, at naar han førte et nyt Slag mod Dødbideriet og Sætteværnenet, vilde Modstanden blive haard; stor Støtte fra Egnens Befolkning til en saadan Sag kunde han ikke vente. Hans egen pekuniære Stilling var ikke saadan, at han kunde iværksætte den ved egen Kraft. Han havde endnu ikke overtaget sin Fødegaard, og selv om Faderen var venlig stemt for Sønnens Plan, var han ikke velhavende nok til at iværksætte den. Hvorfra skulde Pengene da komme? Det var nu engang Mads Hansens Natur, at, naar han fik en Tanke, der var til det Gode, opgav han den ikke, om saa al Verden var imod den. „Det skal gaa!“ sagde han til mig engang i de Dage, „Vi have nu ryddet Vej blandt de Unge for en Højskoles Virksomhed her paa Egnen. Hvad vi hidtil har begyndt paa, er jo lykkelig, hvorfor skulde dette saa ikke, naar det er i det Godes Tjeneste?“ — „Men Pengene?“ spurgte jeg. — „Kommer Tid, kommer Raad, det er nu min Tro,“ svarede han. „Blot vi faa en Mand til at være Forstander, som duer dertil, saa kommer det Dvrige nok.“ Forfatteren Anton Nielsen havde han i længere Tid staaet i Brevvevling med, og denne havde indbudt ham til et Besøg

i sit Hjem. Da Mads Hansen havde Ting at besørge i Kjøbenhavn, besluttede han, paa Rejsen dertil, at efterkomme Indbydelsen. Ved denne Lejlighed, da Anton Nielsen og Mads Hansen første Gang mødtes personlig, taltes der meget om Højskoleplanen, og da M. H. kom hjem, opfordrede han A. N. til at overtage en Højskole, som han da vilde oprette i Vesterfjærninge. Anton Nielsen httrede Dygt dertil, men havde Betænk- ligheder med Hensyn til sin Evne til at overtage en saadan Plads. Mads Hansen opmuntrede ham, og tilsidst samtykkede han i Forslaget og opgav sin faste Stilling som Sognecolelærer, for at ofre sig for Højskolegjærningen, der stillede større Fordringer til hans Kræfter og førte ham ind i en mere uvis Frem- tid, hvad det Timelige angik. Saasnart Mads Hansen havde sikret sig en Forstander, laante han Penge og købte paa egen Risiko et Hus i Vesterfjærninge By, lod det indrette og omdanne til Skole og bragte saa- ledes sin Højskoletanke til Udførelse. Det var imidlertid ingen let Sag at kæmpe mod Vejr og Vind. Det viste sig snart, at det gamle Hus ikke var stort nok eller duede til Højskole; der maatte altsaa bygges et nyt. Ved en Bazar, som afholdtes i Sommeren 1868 i dette Djemed, kom der kun Lidt ind til Hjælp til den nye Bygning, og han maatte da til at skaffe Pen- gene selv. Hans Forpligtelser for Skolen bleve nu saa store, at, hvis den var gaaet i Stykker, vilde Faderens Gaard neppe nogeninde være bleven hans Ejendom, da han ikke vilde kunnet dække dem, uden ved at sælge sin Fødeggaard. De første Aar, Skolen bestod, paadrog den sig endvidere en betydelig Under- balance, og Folk spaaede dens Undergang, medens hans

Venner med Bekymring saa' paa hans Stilling til den. Men Mads Hansen bevarede sin Tro paa den gode Sag. „Jeg har ikke gjort Noget her for Fordelens Skyld,“ sagde han. „Er der Sandhed i den Sag, er den til Oplysning for Folket og til det aandelige Livs Fremgang blandt mine Medmennesker, da maa den kunne bane sig Vej. Vorherre lægger nok sin Velsignelse til.“ Og hans Tro blev heller ikke bestæmmet. Senere fik Skolen god Tilgang af Elever, ligesom den i sin Virksomhed blev støttet af flere Mænd, særlig Præsten J. S. Brandt. Forstanderen overtog den 1874 som Ejendom, og den er vedblivende godt besøgt. En saadan uegennyttig Offerberedvillighed for en almen Sag træffer man ikke hver Dag, og man maa indrømme, at „Adel kan en Bonde være“.

Som Mads Hansens og hans Venners Virksomhed blev kjendelig paa Egnen, kom der ogsaa Modstand fra en anden Kant, som en Følge af det vaagnende Liv. Hidtil havde Mængden gaaet ♦ Flok sammen, og fuld Overensstemmelse havde været herskende i de Foreninger, som Mads Hansen havde oprettet og forestod. Man havde hidtil kun haft en fælles Modstand i Naaheden udenom og i de gamle Fordomme, der ere imod alt Nytt, men med den vaagnende Bevidsthed om, hvad der var Maalet for den hele Virksomhed, opstod der et Skjel mellem dem der vilde virke „ej blot til Lyst“, og dem, der kun vilde more sig selv og andre Andre. Der dannede sig efterhaanden en Opposition i Sangforeningen mod Mads Hansen og Bestyrelsen, og selv om denne ikke yttrede sig paa en saa raa og tøylesløs Maade, som den tidligere

Modstand udenfra, var den ikke mindre haardnakket. Man forlangte Forlystelse sat som Maalet, hvortil der skulde virkes, med Udelukkelse af alt aandeligt Arbejde. Denne Uoverensstemmelse mellem Foreningens aktive Medlemmer førte omsider til et aabent Brud. Paa Sangforeningens Tiaars Fødselsdag blev der givet en Aftenunderholdning, og ved denne Lejlighed var det Mads Hansen om at gjøre, klart at vise, i hvad Spor han ledede Foreningen, og hvad den skulde virke for i Fremtiden. Pastor Brandt havde lovet at holde et Foredrag, og Mads Hansen skrev en Sang, der findes i hans anden Digtsamling. Modstanderne vilde derimod have Foredraget udelukket og Punchbollen i Stedet i Dagens Anledning. Da hans Tanke laa udenfor deres Begreb, kunde de ikke forstaa, at han saa bestemt holdt paa hvad han vilde. Han blev beskyldt for Egenraadighed og Tyranni, for at være den, der bestandig stod i Vejen, naar man rigtig vilde mere sig. Ved en paafølgende Generalforsamling opnaaede han kun en Gjenvalg til Formand med een Stemmes Overvægt. Modstanderne traadte da ud af Foreningen og stiftede en ny.

Følgende lille Træk er betegnende for hans aabne og ærlige Maade at kæmpe paa. Da en af Modstanderne, paa nævnte Generalforsamling, bebrejdede ham og en af hans Medarbejdere, at de i et ikke opløst Bærelse, hvor de troede sig ene, havde omtalt enkelte af Modstanderne paa en misbilligende Maade og ønsket dem ude af Foreningen, svarede han: „Det tror jeg ikke. Jeg husker godt, at vi To talede sammen i nævnte Bærelse, men det var om ganske andre Ting.“ Modstanderen fastholdt Beskyldningen og sagde, at han

havde det fra Manden selv, der sad i Mørke bag Døren. „Har vi vel talt saaledes, som der anføres?“ henvendte Mads Hansen sig til sin Medanklagede. „Nej,“ svarede denne, „det har vi ikke.“ „Nuvel,“ vedblev han, „faa nægte vi det; men vi tilføje, at en saadan Udtalelse ellers godt kunde ligne os, for det har længe været vor Hjertens Mening.“ Modstanderen blev forvirret over det aabenhjertige Svar og trak sig tilbage. Det viste sig senere, at det hele var et Paafund af Manden bag Døren.

Der opstod nu en levende Confurrence mellem den gamle og den nye Sangforening og undertiden saa' det ud, som om Modstanderne skulde fejre. Men Mads Hansen holdt Modet vedlige og stode paa, at hvis hans Sangforening var det værd, da levede den nok. Han svarer saaledes i et Brev til en af sine Venner, der havde yttret Bekymring: „Du skal ikke være bange, kjære Ven, saalænge Du har mig ved din Side. Jeg har den faste Overbevisning, at Vorherre kan nok bruge os som sine Redstaber til at fremme Livets og Lysets og Sandhedens Sag, og naar han vil give os sin Aand og sin Kraft, saa er jeg tilfreds, om Alverdens Tætter og Trolde drive deres Uvæsen nok saa galt. Da denne Strid begyndte, gav jeg Sagen i Guds Haand og bad ham gjøre det saaledes, at vi dog kunde udrette en lille Smule i hans Tjeneste, og nu har vi jo vundet den første Sejr. Vi ere dog heldigere stillede, end hvis det var os, der skulde begynde paa bar Bund. Lad det kun renses ud; er der Flere, der „lø efter Nys“, saa lad dem prøve det. Sandheden skal nok fejre!! Hører Du? — Og vi ville dog altid blive en trofast Flok tilbage om

Fanen, som Kvinderne have givet os. Gud ste Lov, at vi beholdt den! — Om saa kun Du og jeg blive tilbage, saa ere vi „Vesterfjeringe-Hundstrup Sangforening“. Noblessen bryder jeg mig ikke om. Jeg er et Folkets Barn, for det lever jeg, og for mig ere Daglejeren, Kongen, Præsten og Skomageren lige gode.“ I flere Aar havde de to Sangforeninger fælles Forsamlingsaal, men da dette gav Anledning til Strid, naar den ene Forening kom den anden i Forkjøbet, og da Salen tilmed var paa et offentligt Gæstgiversted, hvor der var større Fristelse for Ungdommen til Udstejleser, byggede Vesterfjeringe-Hundstrup Sangforening sin egen Forsamlingsbygning paa et andet Sted i Vesterfjeringe By. Spaltningen i Sangforeningen førte snart en lignende efter sig i Skyttekredsen, hvor Elementer af samme Art opponerede mod Mads Hansens Maade at lede Kredsen paa. Maalet „Danmarks Frelse“, som han stadigt holdt de unge Skytter for Dje, krævede, at der arbejdedes med Alvor for Sagen; men Modstanderne vilde helst have Præmieskydning, Fugleskydning og lignende Forhøjtelser til Hovedmaal. Da Kredsens Fane skulde bruges ved en Amtsskyttefest, nægtede Modstanderne, i hvis Baretægt den i Djebliffet befandt sig, at udlevere den, under Paaskud af at Mads Hansens Valg til Kredsformand ved sidste Generalforsamling var ugheldigt, da alle Medlemmer, trods lovlig Indvarsling, ikke vare mødte paa Grund af daarligt Vejr. De valgte sig nu en Bestyrelse af deres egen Midte og nægtede fremdeles at udlevere Fanen, idet de paaberaabte sig, at nu udgjorde de Skyttekredsen Nr. 33, hvilken Fanen tilhørte. Om

denne Strid skriver Mads Hansen til Kaptajn Nielsen: „Spaltningen i Skyttekredsen kommer af, at jeg ingen= finde vil stoppes ned under den vandrette Flade, der stiftes af Folk, som kun have Sands for Ude og Drikke, i det højeste for Krybskytteri eller en Rhombre og en Polstpas. Jeg er ikke Kredsbestyrelsens per= sonlige Fjende, men det er Mand, der staar imod Mand, og saaledes skal det være — Kamp, førend der kan være tale om Sejr. Hvad der mangler her i Kredsen er ene og alene en Sthrelse, der veed, hvad Skytteforeningen er, og som vil arbejde i fædrelandst Mand. Det er en Kamp, der føres mellem den gamle og den nye Tid, mellem Mandløsheden og en levende Stræben efter en fri, selvbevidst Tilværelse, en Kamp mellem gøglende Blændværk og den rene klare Sand= hed, men Sandheden skal nok sejre.“

Som han virkede i sine Foreninger, saaledes tog han Del i alt Køre, hvor der stredes for Lys og Liv. Beständig kjæmpede han djærvt og aabent, hvor han saa' der trængtes, og skjønt hans Kamp tidt medførte drøje og hvasse Hug, var han dog mere sindig end ilter i en Strid. Førtes en Debat mundtligt, da var det sjeldent, at han overilede sig, skjønt han talte med Varme, træffende og klart; men endnu sjeldnere, saagodtjom aldrig skete det, naar den blev ført skrift= ligt. Han var da en haardere Modstander, da han havde Pennen mere end Ordet i sin Magt, og at han kunde fremstille sin Opfattelse af en Sag klart og overbevisende paa Papiret, maa Enhver indrømme ham. Han kæmpede paa en ridderlig Maade, ikke for sin egen Ures Skyld, som den, der skammer sig ved at tabe en Proces, men for Sagens Skyld, og han

underkastede sig gjerne Sandheden, naar hans Overbevisning krævede det; og naar han indsaa, at han havde Urret, da var han strax villig til at erkjende det. Det kunde ikke undgaas, at han kom med ind i den politiske Strid, som har hersket her i Landet de sidste Aar af hans Levetid, og stjont han havde en medfødt Affmag for Partipolitikken, traadte han dog nogle Gange i Skranken for Sandheden, naar han syntes at den blev tilsidefat eller ilde behandlet af Partilidenstaben. Han kunde ikke forstaa, at et Folk, som det danske, kunde glemme det Gode, det allerede besad, for blindt at jage efter Ting, der maaste vilde blive til dets Fordærvelse, hvis det fik dem. At der var mange Forhold her i Landet, som trængte til at ordnes paa en bedre og tildels paa en mere retfærdig Maade, og at med den vøgende Frihedsfølelse og Folkeoplysning ogsaa Trangen til Reformer i mange Retninger steg, det kunde han forstaa; men at denne Trang skulde ophidjes til blind Lidensftabelighed, billige Ønster slaas sammen med de videstgaaende Fordringer og af uvederhæftige og upaalidelige Ledere bruges til at vække Egentjærlighed og Misundelse hos den jævne Befolkning — det harmede ham. At politisk Meningsforskjel saatidt rev Venstabet istykker imellem Mand og Mand, bedrøvede ham dybt. Han siger saaledes i et Brev til Fru M. af 1873: „ Ja det er tilvisse haardt for mig i denne Tid, da saa Mange, jeg for har antaget for at være mine Venner, have vendt mig Ryggen. Det maa ikke have været noget Venstabe, naar politisk Uoverensstemmelse kan bryde det. Jeg veed heller ikke, hvad det er for en Mand, der er kommen over Folk — Alt skal dømmes efter politisk Maal.

Mon ikke det ullykkelige Maffepi imellem Grundtvigianerne og „det forenede Venstre“ skulde faa en Ende? Saa meget haaber jeg at vi skal opnaa, at alt det usande Paahæng, Grundtvigianismen har faaet, vil tabes. Jeg blev saa glad, da jeg første Gang efter al den Kamp jeg har havt, kom til at tale med Brandt — jeg havde næsten ikke talt med ham hele Sommeren — og nu glæder det mig tillige at høre fra Dem. Hvor det dog er velsignet at have Venner!”

Med den Kamp, han her omtaler at have havt, menes hans Optræden paa flere Bælgermøder, som „det forenede Venstres“ Modstander; den blev fortsat i en Bladfejde. Hans Opfattelse af de politiske Forhold og sit eget Standpunkt udviklede han i flere Bladartikler. I „Danst Ugeblad“ 1873 skriver han saaledes, under Titlen: „Hvad er Frihed?“ følgende: „... , Det er allerede en grov Misforstaaelse af, hvad Frihed er, naar man kun siger, at den bestaar i, at man har en saakaldt fri Forfatning, hvor enhver uberhygget Mand, der har naaet en vis Alder, har egen Husstand o. s. v., igjennem Valgene til Rigsdagen har Indflydelse paa Landets Lovgivning, paa Udskrivning af Skatter og Anvendelse af Landets Midler. Det er vel sandt, at dette hører med til Frihed; det er statsborgerlig Frihed. Men Mennesket er mere end Statsborger, det er Menneske; og ved Frihed kan der ikke forstaaes andet end menneskelig Frihed, det er: Frihed til Alt, hvad der kan fremme vort aandelige Livs Væxt og i Overensstemmelse hermed gjøre vor jordiske Tilværelse til hvad den skal være. Forunderligt nok er det, at saamange af vor Tids folkelig og

kristelig oplyste Mænd, ere komne til den vrang Opfattelse af hvad Frihed er, at de tro, at statsborgerlig Friheds yderste Yderlighed: „Selvstyrelse“ i alle Forhold, saa at Flertallet af de hæderlige Mænd, der ere komne til en vis Alder og iøvrigt ere i Besiddelse af Betingelserne for Valgret, skal styre og regjere Landet — at det er Frihed. Jeg kan ikke se andet, end at denne Vildfarelse har sit Udspring fra Materialismen, der ad Snigveje og formummet baner sig Vej til ædelttænkende Mænds Hjerter. . . . Og ser man paa det politiske Liv, paa at saa lagt gode Love, hvorved Sandhed og Ret sker Fyldest i alle Forhold, er det da tilstrækkelig Borgen herfor, at de fleste Stemmer i Landet raade? . . . Det har ofte i dette Blad („Danst Ugeblad“) været fremhævet, at Uret ikke kan blive til Ret, eller Løgn til Sandhed, fordi der er et Flertal paa den Side, — jeg tilføjer: Sandheden fejrer kun derved, at den gennem Ordet prøver Kræfter med Løgner. . . . I disse Dage, da der saa at sige drives et Afguderi med den „almindelige Valgret“, da Materialismens Smitstof ligger i Luften og den store Mængde vender Djævelen bort fra det, der er Folkets Livssag, og ser kun vor Frelse i politiske Rneb og Kunstgreb, i disse Dage er det nødvendigt at minde om, at den bedste Frihed, den egentlige Frihed, vi fik ved Grundloven den 5te Juni 1849, og som aldrig endnu er bleven „bestaaen“ eller „beholdet“, det er Trosfrihed, Trykkefrihed, Forenings- og Forsamlingsfrihed, det er: Frihed til at høre og tale.“ — Om Finanslovsnægtelsen skrev han i „Faaborg Avis“: . . . „Det er heller ikke Finansloven selv, det gjælder, vil man svare, det er Ministeriet — det er

Kongen, som man vil tvinge til at vælge nye Ministre. Saa svare vi igjen: det er uhæderligt at bruge saadanne Rneb; det er ligesaa uhæderligt, som, hvis jeg vilde kjøbe en anden Mand's Hus, der ikke er tilfals; men da jeg veed, at Manden maa tvinges til at sælge sin Ejendom, dersom han ikke kan faa en lille Sum tillaaens, og Omstændighederne netop ere saaledes, at det staar i min Magt at hindre dette, saa bruger jeg Lejligheden til at faa mit Ønske opfyldt. Var saadan en Fremfærd ikke uhæderlig? Kongens og Landstingets Delagtighed i Lovgivningsfagerne, det er den Ejendom, de ikke ville afstaa til det „forenede Venstre“, som derved vilde blive enevældigt. Men saa siger det „forenede Venstre“: Ja, ja! Vi kan gjøre det, at Kongen og Landstinget skal blive nødt til at afstaa deres Magt til os, til at lade os raade for det Hele, og det, vi vil tvinge dem med, er, at Regjeringen ikke skal faa en Stilling til at klare Landets Udgifter med — lad det saa gaa som det kan med Folk og Fædreland. Det er ikke vor Sag, bare vi kan faa deres Ejendom tilligemed vor egen. — Se, det er at nægte Finansloven.“ Vi se af disse Udtalelser af Mads Hansen, hvilken politisk Retning han tilhørte; men Aarsagen til, at han traadte offentlig frem i den politiske Kamp, anfører han selv i Slutningen af sidstnævnte Artikkel: „Jeg skriver dette, fordi jeg føler, at jeg, saavel som Enhver, har et Ansvar imod Folk og Land, som vi ikke kunde kaste fra os. Derfor vil jeg saa gjerne hjælpe til at sprede lidt Lys over Sagen, navnlig for mine Standsfæller og andre Smaafolk, der ikke have Tid og Lejlighed til at følge med Begivenhederne. —“ Hvad der bedrøvede ham

mest i hele den politiske Strid, var Tilfidesættelsen af Forsvarssagen. Han skriver til Kaptajn Nielsen i 1876: „I den politiske Verden begynder det at se broget ud. Det er Befæstningsspørgsmaalet, og især Kjøbenhavns Befæctning, der er det omtvistede Spørgsmaal. Jeg har ikke haft Tid til at sætte mig ind i Enkelthederne; men saa meget veed jeg, at, hvis de Kyndige ikke forstaa sig derpaa, som det hedder, saa gjøre vi Andre det langt mindre, og saa meget veed jeg ogsaa, at min Skilling skal være rede, hvad det end skal koste. Det er en sørgelig Mistillids- og Tve- dragts- Aand, der hersker i vore Tider, saa vidt forstjelligt fra Aanden i 1848. Jeg har nylig læst Rosenbergs Bog om Danmark i 1848; hvilken stærkende Modsatning til de Ord, der for nylig ere udtalte i Rigsdagen, at man vil ikke være med at give en Skilling til at befæste Kjøbenhavn, fordi det da kan ske, at disse Fæstningsværker kunne blive brugte imod Folket! Saadan omtrent faldt Ordene. Er det ikke sørgeligt, at der kan blive talt saaledes paa Danmarks Rigsdag?“

Mads Hansen blev flere Gange indtrængende opfordret til at stille sig til Bælg til Rigsdagen, men han afflog det bestandigt. „Jeg egner mig ikke dertil,“ sagde han, „jeg har ikke Ordet nok i min Magt, til at tale for en stor Forsamling, og sidde som Stemmemaafine alene kunde jeg ikke udholde, naar Sager af Bigtighed drøftedes.“ En anden Gang svarede han sine Venner, som søgte at formaa ham dertil: „I denne Tid duer jeg mindst dertil, thi jeg er ikke dreven i den Kunst, at sno mig eller bruge Stikvaaben, og det skal der jo til nu paa Bælgmøder

og i selve Rigsdagen." Men den dybere Grund til, at han ikke lod sig formaa til at stille sig til Valg, maa vistnok søges i hans Afsty for Døgnpolitikken som ødelæggende for Landslivet. Han talte tidt med Bedrøvelse om flere yngre begavede Mænd, hvis aandelige Interesser fløvedes, og hvis Tro paa Landen som Livsmagt stod Fare for at gaa til Grunde i smaalig og sneverhjertet Politik. Han troede ikke, som Mange, at Politikken var den bedste Skole for Folkets Udvikling til størst menneskelig Fuldkommenhed, og han troede ikke, at ved Politik kan Danmark frelses. Derfor lod han den være uden for sin egen Virksomhed og brugte sine Kræfter til Arbejde for Folket paa andre Omraader. Han har maattet døje Haan og Spot herfor af dem, der vente sig alt muligt Stort og Herligt af Politikken; men Sagen var den, at Mads Hansen var en Landens Arbejder, der aldrig tog Redstaber i Haand, som kun fremmede Rjødets Interesser, og at han havde Øje for den moraliske Malstrøm, som truede med at male det Gode i Folket ned i Egennyttens og Materialismens Dyb. Og naar han hævdede Sandheden som Landsmagt i et Folk, som den, al Politik maa underkaste sig, da lod der Røster, selv fra Mænd, der gav sig ud for at arbejde i Landens Tjeneste: „Ja, hvad er Land? Mads Hansen gjør sig selv latterlig ved sin evindelige Tale om Land." At han saaledes ofte blev ubilligt bedømt netop af dem, som han havde troet kunde se, hvad han arbejdede for, saarede ham dybt. Og dog, hvilken forunderlig stærk Tro havde han ikke paa Landens og Sandhedens Magt! „Vor Gjerning," siger han etsteds, „maa være at bevare Njærligheden til Folk og Fædreland

og til Alt, hvad der er godt og skjønt, leve vort Liv i Guds Land og i Nordens Land, og derhos kæmpe troligt mod alt det Guds- og Folkefjendste i os og udenom os, aldrig give tabt, om vi staa aldrig saa ene, og om det ser aldrig saa fort ud, fordi vi vide, at vi i denne Tro staa paa Sandhedens Grund, og at Sandheden skal sejre." (Dansk Ugeblad 1874). Sit Haab om det danske Folks lykkelige Udgang af den politiske Strid bevarede han, skjønt han tidt følte sig bittert stuffet i sin Forventning om Bondestandens aandelige Fremstridt. Hans Tro til Bonden som „Landets bedste Støtte" svigtede ham dog ikke; men han følte, at man fik vente længere end „et bitte Ko'n", og at de Foraarsvarsler i det danske Folk, som han selv saa frejdig besang, havde sværere ved at bryde gennem Vintrens Kulde og Død, end han i sin første Begejstring havde antaget. Han var jo selv et af Foraarsvarslerne blandt det menige Folk, og skjønt hans Røst ikke frøs fast, maatte han føle bittert mange Gange, at Foraaret kommer langsomt, og at Kulden er stræng at faa Bugt med.

Det er forunderligt at kaste Blikket tilbage og mindes den Tid, da Mads Hansen forbavsede Folket med sine Sange. En Bondekarl nede i Folket sprang frem og sang saa rent og saa lifligt, at Alle maatte lytte. Hvad var det da for Sang, der fik Folk til at lytte? Man havde jo havt store Sangere, hvis Røst endnu klang mægtigt i Folket; der levede jo endnu Sangere, som forstod at synge saaledes, at Alle kunde høre det, og dog maatte man standse og lytte til den lille Sanger, hvis Røst klang saa klokkerent. Det var, fordi det var en Foraarssang, der varslede om Vaar

og Bægt i det danske Folk; det var, fordi Sengen kom fra neden, fra Folket selv og klang opad, i Modfætning til den Sang fraoven, der trængte nedad til Folket. Det var, fordi Sengen sprang umiddelbart frem af et friskt Hjerte, uden at gjøre Fordring paa at blive beundret; derfor var den saa frisk, og derfor maatte man lytte. Han havde vist neppe tænkt paa at udgive sine Sange, hvis han ikke fra mange Sider var bleven opfordret dertil. Da han havde skrevet Sengen „Til Nordens Kvinde“, steg Begejstringen for Bondesangeren til det højeste. Denne Sang, der er saa forskjellig fra mange andre flauere Hyldebringer til Kvinden, skrev han til en Faneindvielse i sin egen Skyttekreds, og den blev samme Aar affunget ved Svendborg Amtsskytteforenings Fæst ved Kværndrup. Her blev Mads Hansen løftet til Stjerne, navnlig af C. B. Rimestad. Det var forunderligt at se, hvad Virkning dette gjorde paa ham. Han krøb i Skjul bag sin Ven, Pastor Brandt, da en Uendelighed af Hurraraab brusede ham imøde. „Nej, nej,“ sagde han, „det er der ingen Sandhed i; det er altfor overdrevent.“ I et Brev til Kaptajn Nielsen, kort efter Fæsten, skriver han: „Jeg har ikke hørt til, om mit Portrait saa kom i „Illustreret Tidende“, derimod har jeg hørt fortælle, at Rimestad og jeg kom i „Folkets Nisse““. Hans første Samling Digte udlom i 1866 og blev modtaget med stor Velvilje, saavel af Pressen som blandt Folket. Hvor han kom, var han bestandig Gjenstand for Opmærksomhed, og denne yttrede sig stundom paa en latterlig Maade. Skjønt det ikke kan nægtes, at en Del af den Beundring, han vakte, ikke var uførtjent, gif man meget for vidt, og denne

Overdrivelse var tidt nær ved at gjøre ham forfagt. Han, den jævne Bonde, maatte næsten, lig fyrstelige Personer, rejse incognito, for at undgaa overdreven og utidig Hyldest. Jeg var, tillige med en anden Bondekarl, med ham i Kjøbenhavn i Sommeren 1867. Hvor vi kom frem, undgik han at blive kjendt, da han var bange for offentlig Hyldest. Et lille Eventyr, som vi oplevede paa denne Rejse, og som morede ham meget, kan jeg dog ikke lade være at nævne. Vi vilde besøge en Bekjendt i Fuglebjerg paa Sjælland, stod derfor ud af Toget ved Sorø og begave os Klokken 9 om Aftenen tilfods Syd efter. Det var en dejlig Majmaanedsaften med Fuglesang, med Froers Røveten i hvert Kjær og Mosetonens Brygning over alle Dale og Enge. Vi vare alle tre i et lystigt Humør, og ikke mindst Mad's Hansen, der mente, at der absolut maatte møde os et Eventyr paa vor natlige Fodtour. „Enten falde vi blandt Røvere, naar vi naa de store Skove,“ sagde han, „eller Ellepigerne dandse os ud over Engene, pas bare paa!“ Efter et Par Timers Vandring mødte vi tre gamle Kvinder, de saa ud til at være i en Alder af 60—70 Aar. „Der har vi Ellepigerne!“ sagde Mad's Hansen. Paa Hovedet bare de store „Kysler“ og paa Fødderne Træsto af sjællandsk Façon, med høje Snabler og Kobberkramme. Vi standsede dem med: „Kan I ikke sige os, om dette er den rigtige Vej til Fuglebjerg?“ „Jo det er“, lød Svaret, „I kan ikke tage Fejl, naar I følge denne Landevej til Frederikskilde Kro.“ „Have vi langt?“ spurgte vi. „Na nej, ikke saa langt endda; — men tør vi spørge, hvor komme I fra saa sildig?“ „Vi komme fra Sorø, der stod vi ud af Toget fra Korsør.“

„Hvorfra er I da?“ Vi svarede: „Fra Fyen.“
 „Fra Fyen, saa! Fra hvad Kant af Fyen?“ „Fra Svendborgkanten,“ svarede vi. „Saa veed I dog vist, hvor Hundstrup ligger?“ „Jo,“ svarede vi, „der har vi ofte været.“ „I skulde vel ikke kjende Mads Hansen, der har streven de kjønne Sange,“ spurgte de i Munden paa hverandre og traadte os ganske nær. „Na jo, ham kjende vi ogsaa.“ „Hvordan ser han ud, hvordan er han?“ „Han ser godt ud, og han er en flink Fyr. Har I læst hans Sange?“ spurgte jeg. „Om vi har læst dem, ja det har vi rigtignok; til Zulen gav vi Præsten et Exemplar af dem i Zulegave. Kunde vi bare saa ham selv at se!“ svarede de. — „Det kan I sagtens, for her staar han,“ sagde Mads Hansen. Deres Glæde var stor. De rakte ham Haanden. „Men nu har vi staaet Skrifte for Eder,“ sagde han, „nu vil vi vide, hvem I er.“ „Vi? Vi er tre Søstre, som leve ugifte sammen. — Komme I her forbi igjen paa Tilbagevejen?“ Ja det gjorde vi da. De bad os at besøge dem; men vor Tid var knap, vi kunde ikke tage mod Indbydelsen. Vi stiltes da fra de tre venlige Matroner. Denne lille Triumf morede ham meget, medens andre opsigtvækkende Hyl- dinger gjorde ham ilde tilpas. „Var jeg bare vel ude af Gabestoffen igjen!“ httrede han undertiden. I et Brev til Kaptajn Nielsen fra den Tid skriver han: „Der er vel dem af mine sande Venner, der tro eller rettere frygte for, at jeg ikke kan taale den Ros, der i den senere Tid er bleven mig til Del. Jo, jeg kan, for jeg veed, at det ikke er Noget, som jeg har taget af mig selv, men en Gave ovenfra, hvorfor skulde jeg da hovmode mig? Jeg har altid bedet Vorherre, at jeg

maatte kunne udbrede Lykke og Betsignelse trindt om mig, og nu, da det ser ud til, at jeg kan gjøre lidt Gavn i Verden, maa jeg da ikke bøje mig dybt for ham, som giver mig Kraft og Styrke til at udrette det?" I et andet Brev til Fru M. skriver han: „Vær De kun ganske rolig; jeg skal ikke hovmode mig af alle de Lovtaler, der strømme sammen om mig; jeg har saa tidt taalt Haan og bidende Spot, og det maa jeg endnu saa ofte; men jeg kan ligesaagodt taale at blive rost og hæderlig omtalt, for jeg skal sige Dem — jeg lader det Hele gaa ind af det ene Øre og ud af det andet, for det har aldrig været mit Maal at vinde et Navn. Jeg har et andet Maal, som jeg stræber efter, og saa ser jeg hverken til Højre eller til Venstre og bryder mig slet ikke om Folks forskjellige Domme om mig. Men hvad der gjør mig godt, det er Kjærlighed; for hver Gang jeg har vundet mig en trofast Ven og Medarbejder i Sandhedens Tjeneste, da glædes mit Hjerter, og da takker jeg Vorherre for al hans Godhed imod mig.“

I Sangforeningen, hvor han havde flere af sine nærmeste Venner, der vare Vidner til hans Berømmelse, vedblev han at virke paa sin jævnne, fordringsløse Maade. Han omgikkes længe med den Tanke, at skrive Komedier og lade dem opføre i Foreningen af dens Sangere. Hans første Stykke hed „Holger Danske“ og var som Helhed mislykket; men der var naturtro Karaktertegninger af god Virkning, og navnlig var Hovedpersonen „Klaus“ — en gammel Bonde med gammeldags Tankegang og Tale — fortrinlig og fik en hypperlig Udførelse af en Bondekarl. Mads Hansen selv havde dengang vist aldrig set et Stuespil udført

paa noget Theater, og endnu mindre havde de Spil-
lende. Der spillede ingen Kvinder med, men deres
Roller besørgeades af halvvorne Knøse. Folk tog imod
Stykket med Jubel, de lo af deres egne Daarskaber,
som Forfatteren havde skildret, og sjældent har maaste
en Komædie gjort større Lykke. Et andet Stykke „En-
ken“, som turde være den bedste af hans Komædier,
gjorde ligeledes megen Lykke. Hovedrollen, Enken, var i
Hænderne paa en ung Bondepige, der udførte den for-
træffeligt. Han har skrevet flere dramatiske Smaating,
der alle vare bestemte for en privat Kreds og til at
udføres af Dilettanter; de vare næsten alle Lytspil,
men ikke uden en alvorlig Tanke. Han søgte nemlig
at pege paa den menneskelige Daarlighed, der skulde
skyes, og paa det Gode, der burde følges. Hans Skue-
spillere vare alle Bønder; og han stod selv for Styret
og raadede for, hvad der blev opført, med streng Ude-
lukkelse af alle daarlige Skuespil og hvad der laa over
de Spillendes Kræfter. Derfor kunde dette Komædie-
spil ikke skade en sund Udvikling blandt det menige Folk.
Det var neppe fra Mads Hansen og hans Dilettanter,
at Skuespilepidemien udbredte sig blandt Bønder, og
naar saadanne i sin Tid spillede „Gjengehøvdingen“
og lignende Stykker, der laa over deres Kræfter, dad-
lede han det meget stærkt. Naar han offentlig blev
angrebet, fordi han skrev Komædier og lod dem opføre
i sin Sangforening, fordi dette demoraliserede Bønde-
standen, gav den en falsk Kunstsans og ødelagde Bønde-
blufærdigheden, da mente han, at Komædier, naar de
vare skrevne i en god Aand, ikke vare nær saa skade-
lige som mange daarlige Godtjæbsfortællinger, der for-
dærvede Menigmands poetiske Sans, og at den Blu-

færdighed, som man raabte paa, tidt ikke var andet end fejtet Ufrihed eller vammel Blødagtighed, der ofte skjulte megen Forfængelighed. Om sine Komedier skriver han til Fru M.: „Deres Bemærkninger om mine Komedier ere meget rigtige, der er slet ikke noget Spændende — ialtfald kun i en eneste, som De ikke kjender —, men jeg lægger altid mere Vægt paa, at det Brange i Livet kan blive gjort latterligt og det Sande og Rette komme frem, og jeg har den Erfaring, at de nok kunne underholde Folk alligevel, idetmindste den Klasse, for hvilken de ere bestemte. Hvorvidt de kunne have nogen Betydning i sproglig Henseende, tør jeg ikke have nogen Mening om, kun veed jeg, at jeg vogter mig saa meget som muligt for Fremmedord og gjengiver Bondelivet saa sandt og naturligt som jeg kan“. I et andet Brev til Fru B. S., hvem han laante sine Komedier til Gjennemlæsning, skriver han: „ Jeg beder Dem ogsaa lægge Mærke til, at jeg ved mine Skuespil aldrig lægger an paa at spænde Folk, men paa at faa dem til at le ret hjerteligt af deres egne Fejl og Daarstaber. Hvis De derfor søger efter det, som skulde være Knuden, vil De finde Dem stuffet“. Det var ham om at gjøre, at holde sin Virksomhed indenfor den af ham selv affstukne Grændse, og skjøndt Komedierne altid morede Ungdommen og han regnede dette for en ufylldig, ja sund Fornøjelse, vogtede han dog nøje paa, at det ikke overdreves, for at det ikke skulde stade det alvorlige Arbejde. Han indskrænkede derfor Komediespillet for Foreningens Medlemmer til een Gang om Aaret, og afflog alle Opfordringer til at spille i veldædig Djemed for andre Egnes Befolkning.

Mads Hansens Ry medførte en Ubehagelighed for

ham, hvorover han tidt klagede. Der indløb nemlig en stor Mængde Breve om alt Muligt, der skulde besvares. Tidt handlede disse Breve om rene Bagateller, tidt vare de kun Udtryk for Bedkommendes Lyst til at hilse paa „Digteren“. I et Brev til Kaptain Nielsen beklager han sig herover: „... . Jeg er saa plaget med Brevskriveri, at jeg i lang Tid har studt det fra mig og ladet baade mine Venner og Andre ske ens Ret. Jeg kan ikke udholde at arbejde om Dagen og skrive Breve om Natten, og af den Aarsag forsømmer jeg mine andre Arbejder i Folkets Tjeneste. Den værste Plage har jeg af en Klasse Mennesker, der tro, at de ere Noget, og i Birkeligheden ere under Kul; de bombardere mig med Breve i hundredevis; jeg skal kritisere og analysere og Gud veed hvad, og saa faar jeg Lede til hele Brevskriveriet“. Det Forlangende, at han skulde bedømme Andres Arbejder, der vrimlede ind til ham, beteguede han som noget af det mest kjedsommelige af Alt, da den overvejende Del var det bare Vand.

Men var denne vidtstrakte Korrespondance, som han, oftest ufrivilligt, blev indviklet i, meget trættende, saa havde den ogsaa sine heldige Følger; den blev saaledes Aarsag til, at han fandt en Hustru. Da Mads Hansens første Digtsamling var udkommen, opstod der en Brevvevling imellem ham og en jydsk Bondepige i Aarhuseggen, som han aldrig havde set. Hun fandt i hende en aandsbeslægtet Natur; hendes Uttringer om hans Digte viste, at hun fuldkomment forstod ham, og hun udtalte i sine Breve ofte Tanker, der laa gjemte i hans Sjæl. Hun var som han bedrøvet over sine Standsfællers snevre Synskreds og Aandsfattigdom og havde halvvejs tabt Troen paa Bondestandens Mod-

tagelighed for et højere Landsliv. Det glædede hende derfor usigeligt og gav hende nyt Haab, at hans Digte vare skrevne af en højst Bonde. Ved fortsat Brevvevling blev det snart, som om de havde kjendt hinanden længe og nøje. Da han nogen Tid efter kom til Inland, lagde han Bejen om ad hendes Hjem, og de følte sig da saa forunderligt tiltrukne af hinanden, at det Vensteb, de havde sluttet, snart fik en inderligere Karakter. Aaret efter førte han hende hjem som sin Hustru. Den dybe Kjærlighed mellem dem, og det Fritid, hans Hjem nu blev ham under al hans Kamp og Arbejde, gav ham dobbelt Kraft til hans Gjerning. Man behøver blot at læse Sonnetterne i hans anden Digtjæmning, for at mærke hans Kjærlighed og hans Lykke. Det hedder saaledes der:

„Du elsked mig, før Du mig saa' for Dje,
det har Du sagt, og jeg vil ikke grue,
om Livets Vølger end gaa nok saa høje;

Eh! Du vil følge mig, naar Farer true,
og elste mig trods Modgang, Sorg og Møje,
indtil Du hviler ved min Banetue.“

I sine „Markblomster“ siger han:

„Du kaldte mig engang en lille Lærke —
At nej, det er jeg ej, for jeg vil høre
min Sang gjentlinge og dens Virkning mærke;

men om kun Du med Lyft vil laane Øre
til mine Toner, klinge de fuldstærke,
da tør jeg dristig Harpens Strænge røre.“

Sun blev ham en trofast Hustru, der stattede hans

rigtbegavede Mand og fulgte den paa dens Flugt mod det evige Lyshav.

Den Begejstring, hvormed Mads Hansen blev hilset ved sin første Fremtræden som Sanger, og den Overvurdering, som han var Gjenstand for, kunde umulig holde sig. Han maatte fænde, at Folkegunst er ustandig. Skjøndt han ikke lod sig blænde af den altfor overdrevne Ros, der strømmede ned over ham, da hans første Samling Digte udkom, smertede det ham dog at se saa Mange, som dengang badede sig i hans Lykkes Solskin, vende ham ryggen, da dette spandt. Vel blev han aldrig pidstet med Kritikens Skorpioner, dertil var der vistnok for meget ægte Guld i hans Sange; men hvor han i Førstningen næsten smeltedes af Barmen, der modtoges han siden med Kulde, og da hans „Markblomster“ udkom, vakte de ringe Opmærksomhed. Men det viser allerbedst hans bestedne og fordringsløse Karakter, at han aldrig følte sig forurettet, selv naar man behandlede ham hensynsløst. Han skriver i et Brev til Jens Stytte af 1873: „Det glæder mig, at Du synes saa godt om mine Digte; men nu maa Du huske paa, at vort personlige Vensteb kan gjøre, at Du ser paa dem med andre Øjne, end hvis jeg var Dig helt fremmed“. Han omtaler dernæst en Kritik af E. Bøgh i „Dit og Dat“, hvor det bebrejdes ham, at han har kaldt sine Digte „Markblomster“, hvad de efter E. Bøghs Mening ikke ere, men de fleste Have-, ja Potteblomster. Han skriver til Fru M. et Mars Tid senere: „Det er ikke E. Bøghs Kritik, der er Skyld i, at jeg foreløbig ikke skriver; tværtimod virker den løftende paa mig; han yder mig jo al den Anerkjendelse, jeg fortjener. Sagen er, at jeg kan indse, at

jeg har ladet altfor meget trykke; en Del af mine Vers er jo kun ligefrem Talemaader og Efterklang af, hvad der saa ofte og langt fyldigere har været sunget. At jeg har skrevet enkelte gode Sange, det veed jeg nok, og det burde jeg glæde mig ved og takke Vorherre for. En anden Grund til min Modløshed til at skrive mere er, at hele Folket ved min første Fremtræden overvurderede mig meget. Jeg var saa klog, at jeg ikke lod mig aldeles bedaare og fordærve af den overdrevne Smiger; men ligesuldt har jeg Stade deraf — jeg føler mig ilde tilmode, nu Begejstringen har lagt sig. Vore ansete Blade værdige mig ikke et Ord i Anledning af min sidste Digtsamling; maaste det er af Medlidenhed, saa de nænne ikke at sige mig den blotte Sandhed, og hele Folket applauderer stiltiende Pressens stumme Udtalelser, idet mine Sange blive liggende paa Forlæggerens Loft, for med Tiden at bruges til at pakke Kosiner ind i. Selv „Husmandsbogen“, der har faaet hæderlig Omtale, gaar ikke. Det er dette, der gjør mig mest ondt, at „Folket“ har forladt mig. Det er ikke sjeldent, at man møder mig med det Spørgsmaal: Hører vi dog ikke snart fra Dem? Svarer jeg saa, at jeg jo nys har udgivet en Digtsamling, bliver Spørgeren flau; saa det nænner jeg snart ikke at sige, men svarer undvigende“.

Det laa ham meget paa Hjerte at skaffe god Læsning Indgang omkring i Husene. Den Læseforening, han tidligere havde oprettet, og som han vedblivende var med at bestyre, bidrog vel en Del dertil; men det var dog kun den mindste Part, der var Medlemmer af en saadan Forening, kun de, der forud havde Sands for Læsning. Han udgav da, sammen med Anton

Nielsen, en Almanak, „thi“, sagde han, „det er dog en Bog, der kjøbes hvert Aar i ethvert Hus, og den burde derfor først og fremmest indeholde god Læsning“. Denne Almanak bragte imidlertid Udgiverne stort Tab og ophørte med nogle faa Aargange. Ligeledes udgav han et Tidsskrift „Hermod“, der indeholdt Bidrag fra flere af vore bedste Forfattere i Landet. Det udkom 3 Gange om Aaret, og hans Tanke med det var, at skaffe et Fristed for saadanne, Aand og Hjerte befrugtende, Udtalelser, for hvilke der ikke var Plads i de politiske Blade. Heller ikke dette Tidsskrift fik han synderlig Glæde af; det blev ikke udbredt i nogen stor Kreds og ophørte efter en kort Levetid. Det virkede nedtrykkende paa ham, at se den Langsomhed, hvormed Aandslivet hos hans Standsfæller vovede frem, ligesom det smertede ham, at se saa Manges Interesse for noget Højere og Bedre end det Dagligdags gaa mere og mere tilgrunde i blot og bar Politik. Man mærker hans Bekymring i Sangen: „Til Bonnden“, hvor han siger:

„Luf op dit Øre for Tonens Klang
og Ordets Magt!
Den Vej er den lige og rette Gang
til Hjertet lagt.
Lyt til de Draper, der klinge fra Boven,
Højen paa Heden og Steuen i Skoven,
forbi Du skal raade de Runer.

Luf op dit Hjerte for Aandens Liv,
for Kjærlighed!
Den trykker din Byrde som visstent Siv,
til Jorden ned,

løfter din Tanke, som Fugl over Dale,
løser din Tunge og fører din Tale,
fordi Du skal raade de Ruener."

Paa denne Tid spores hos Mads Hansen en tung og trykket Stemning. Det er, som den formørkede Himmel over hans Folk ligeledes formørker hans Tilværelse. „Det seer jo ud“, sagde han undertiden, „som om Usandheden skulde sejre. Vidste vi ikke, at Sandhedens Herre tillige er Sejrherren, da maatte vi tabe Modet“. Til Kaptajn Nielsen skriver han: „Jeg er sommetider nær ved at tvivle, om der virkelig er sund Sands mere i det danske Folk. Det seer ud, som det Daarlige tager Overhaand mere og mere. Gud give os de milde Dine og de kjærlige Hjerter, at vi dog kunde se noget Friskt og Kjont gjennem al den Taage og Raaddenhed, som omgiver os“. Han længtes ud fra Hjemmet, men hvorledes skulde han løsrive sig? Hans Kaar vare for knappe, til at han kunde gjøre lange Rejser; hans Arbejde i Hjemmet og hans Familieforhold vare saadanne, at han ikke godt kunde undværes. Da hans Venner i hans Solskinsdage raadede ham til at søge Rejseunderstøttelse, var han ikke at formaa dertil. Saaledes skriver han i 1867 til Kaptajn Nielsen: „Jeg vilde gjerne rive mig løs og, som De siger, engang se, hvordan de har det andre Steder, men jeg veed nok, hvordan det gaar herhjemme, naar jeg ikke er med — det gaar daarligt nok endda“. I 1868 skriver han til Fru M.: „De skal have rigtig Tak, fordi De altid tænker saa venligt paa mig. Jeg kan ikke nægte, at en Smule Udsigt til en Rejseunderstøttelse er meget fristende. Jeg har stor Lyst til en Rejse i Sverig-Norge; jeg har endog for talt om Island.

Det sidste naa'r jeg aldrig, men til Sverig-Norge „det naa'r sig nok“*). Jeg har tænkt meget over Sagen; var jeg lige løs, som man siger, tog jeg maaste ikke i Betænkning at ansøge om Understøttelse; men mine Forældre ere snart gamle; de kunne paa ingen Maade undvære mig et helt Aar, og tillige har jeg saa mange Tjern i Jlden udenfor mit daglige Arbejde, at jeg frygter de vilde brændes, hvis jeg saadan rejste bort i længere Tid. . . . En anden Side af Sagen er: Jeg har allerede vaft for megen Opsigt; faar jeg Rejseunderstøttelse af offentlige Midler, Legater, eller hvad det nu er, saa vente Folk noget Overordentligt; og kan jeg saa ikke komme frem med noget Saadant, saa udsætter jeg mig for altfor Meget. — Gaar jeg derimod min stille Gang, som hidtil, skriver, naar jeg kan, og lader være, naar jeg ikke kan, gjør en lille Rejse i Danmark eller til Broderlandene, naar jeg har Raad og Lust dertil, og lader være, naar jeg ikke kan, saa har Folket ikke Ret til at dømme mig strængt, og det gjør det heller ikke. Om jeg ved saadan en Rejse vandt nok saa meget i personlig Dannelselse og aandelig Udvikling, det vilde Ingen se paa, naar mine Vers ikke blev bedre og flere, og der er Intet værre for mig, end at jage efter at skrive meget og gjøre det storstilet“. I et Brev til samme Veninde, 5 Aar senere, skriver han: „Det er min Agt at ansøge om Rejseunderstøttelse af det Anderske Legat, og jeg har godt Haab om at faa det. Det er Fr. Paludan Müller og H. C. Andersen, der bortgive Digterunderstøttelsen, og Fr. P. M. har jeg talt med. Han sagde, at, hvis ikke H. F. Ewald

*) Litlen paa en af hans Komedier.

søger det, kan jeg være temmelig sikker paa at faa det til næste Aar. Saa tager jeg min Kone med, først til Syden, saa til Norden. Det vil blive dejligt, om Gud vil unde mig Helbredden. Er De ikke glad ved det, min kjære gamle Veninde, at jeg har faa god en Udsigt til at blive luftet ud og forfrisket? De var den, der først talte til mig om at søge det; men dengang vilde jeg ikke, for da følte jeg ikke en saadan Trang til at komme ud, og jeg frygtede for, at Folk vilde vente formeget af mig, naar jeg havde været i Ulandet. Nu frygter jeg ikke mere derfor, for nu tro vist de Fleste, at jeg har kulmineret som Digter." Men hans Glæde maatte indskrænke sig til Forventningen. Han skriver til Jens Skytte: „Jeg længes saadan efter at komme ud at rejse; men det „busser nok“. Du har vel hørt, hvem der fik det Anderske Legat? Nu an søger jeg om at faa en lille Rejseunderstøttelse af de Penge, der aarlig ydes af Statens Midler som Tilskud til Videnskaber og Kunster, og Bloug har varmt anbefalet mig til Ministeren; men der er sagtens „mange Hunde om det Ben“, saa der er liden Udsigt til, at det vil lykkes. Faar jeg lidt Understøttelse, vil jeg, om Gud lader det gaa vel, til Sverig og Norge og have min Kone med". I et senere Brev til Kaptein Nielsen skriver han: „Jeg har i nogle Aar for-gjæves søgt om det Anderske Legat. Jaar hedder det, at det er givet til en Hel- eller Halvsocialist". Han opnaaede dog at faa 400 Kroner af Statens Midler til Rejseunderstøttelse, og han rejste da, sammen med sin Hustru, til Norge i Sommeren 1874. Det var en stor Oplivelse for ham, ligesom Rejselivet virkede bedrende paa hans Helbred. Et Brev fra ham paa

denne Rejse kan jeg ikke tilbageholde. Det er skrevet fra Bredvangen i Nordre-Gudbrandsdalen den 16de Juli 1874:

„Kjære Ven! Vi befinde os i Sneens Regioner; men her er overalt yndigt, undertiden „rædsomt“ dejligt. Her, hvor vi bo for Øjeblikket, er paa en vis Maade venligt. Vi bo paa anden Etage i et smukt, lyst og rummeligt Værelse med Vinduer mod Vest; tæt udenfor gaar Landevejen, ved Siden af denne flyder Laugen jævnt og stille, hvilket er højest usædvanligt; i Almindelighed have Elvene et saa stærkt Fald, at Vandet larmer og stummer, saa det er voldsomt. Elven har her en Brede som Ollerup Sø*), paa den anden Side er smukt grønt og bevoget med Ellebuske. Strax højner Jordlaget sig; den første Gaard ligger nede ved Vandet, den anden nogle hundrede Alen oppe paa en Skraaning, der er betydelig brattere end vore stejleste Banker, ja paa Lysebjerg**) kan maaske findes Mage dertil. Den tredie Gaard ligger atter højere, men endnu er Lien dyrket, afveglende med smaa Gran- og Kratstove paa de bratteste Steder; af og til titte Stene saa store som Huse og meget større frem af Jorden. Bagved er brat, mange Steder lodret Klippevæg, med højest sparsom Trævæxt, og højest oppe ligger der enkelte Snehønger. Fjeldet har en saadan Højde, at Solen gaar ned for os et Par Timer før Tiden. Det maa være nok med Naturskildringer denne Gang, og jeg vil istedetfor give Dig en idyllisk Skildring: „Til Sæters“.

*) Ved Ollerup paa Fyen.

**) Ligeledes ved Ollerup.

„Det var en skøn Julidag, ikke en Vind rørte sig, Himlen var overtrukken med et let Skylag, en balsamisk Duft opfyldte Bygden o. s. v.“. Da begav vi, min Hustru og jeg, os paa Fjeldvandring. Jeg gik lidt forud op ad Fjeldet, men snart indhentedes jeg af den stolte Rytterstue, hvis lille gule Gamp ærbødigt førtes af hendes Tjener „Skyds-gutten“. Vejen gik først „beint opover“, siden langs en brusende Elv ad en smal Fodsti, med Elven paa den ene Side og den skraanende Graneli paa den anden, snart over Myr og Mose, hvor Gampen sank i til Røerne, snart gennem store Stendhnger eller over nedstyrtende Bække. Da jeg begyndte at trættes, var min Hustru saa højmødig at overlade mig Korbakken, og Gutten gik eller rettere hoppede paa sin lette Fod fra Sten til Sten over Uføret. Omfider kom vi til en Elv; vi skiftede atter, hun red over Vandet, medens Gutten og jeg ad en liden Omvej gik over paa et Gangbræt. Lidt efter holdt vi Hvil ved en stille Bjergsø, hvor Søter ved Søter laa over for os. Saa gik det fremad igjen ad en bedre og bredere Vej, opad og opad, over træ- og græsløse Højder, kun Mos og Enebærbuske kunde trives deroppe. Det var et smukt Syn, da vi i det Fjerne saa den nedgaaende Sol farve de fjerne Fjelde i Sky med et rødligt Skær, saa de saa ud som mat Guld eller Bronze. Vort Rejsemaal var en Søter. Den lyse Sommernat havde allerede lagt et let Slør over Fjeldene. Jeg vandrede langsomt bagefter min elskede Rytterstue igjennem den stille Granelund, der frandsede den ensomme Fjeldsø. Alt var saa højtideligt, at kun min Mave og mine Fødder mindede mig om, at jeg var et kjødeligt Menneske. Da tænkte jeg paa Søterhytten;

min Fantasi malede en ung, let Jente, staaende i Døren med et Smil og et Velkommen, en tarvelig, men ren lille Stue ved Siden af Folkestuen, med en opredt Seng og med Rømmegrød paa Bordet. (I Forbigaaende jagt, er Rømmegrød kogt i Fløde og flyder i Smør.) Mens jeg gik i disse glade Tanker, fik jeg Dje paa min Amazone og hendes Fører; de holdt paa Bejen for at sige mig, at der gik en lille „Bensti“ hen til Sæteren. Det gav mig ny Kraft — vi havde tilbagelagt tre danske Mile. Sæteren var et lille Bjælkehus, som alle Huse her, men mindre end de sædvanlige. Døren stod aaben (ikke laaset). Jeg traadte ind og hilsede. I Sengen laa en gammel, skiden „Kjærring“; i et Afslutte ved Siden af slumrede blidelig en ældre dito. Jeg bad om Husly og lidt Mælk at drikke. Kjærringen i Sengen var meget gjæstfri. Hun stod op, ryttede Sengekæderne lidt og bød os at ligge der, hvor hun kom fra. Saa hentede hun et Fad blaa sur Mælk, som vi kunde lædste vor Tunge i, gik ud og lagde sig hos den anden Kjærring og lod os raade for Boden. Jeg bredte mit Rejsetæppe ud under os for at forebygge ubehagelige Følger, og vi byttede den laadne Skindsfeld — den bød hun os forresten ikke — med min Rejsetæppe og min Husstrus Shawl, og saa sov vi blidelig til den lyse Morgen, kun forstyrrede en eneste Gang af Kjærringen, der, kun iført et graat Stykke Binned, kom ind til Gutten, der hvilede paa en Bænk ved Siden af os, og sagde: „Hør Du, Gampen Din er . . .“ Det øvrige fattede jeg ikke — og saa maatte han ud en lille Omgang. Da vi stod op, fik vi gjæstvenligst en lille Kvægelse af gammel, seig Dymælk i en gul Botte, med Fladbrød til. Det smagte

mig hyperligt — dog ikke som Nømmegrød —, men min Hustru bare lugtede til det og skød Fløden lidt til Side, og endda fik hun ondt af det hele Dagen. Saa fortsatte vi vor Vandring og efter flere Timers Forløb naaede vi Bygden og en Skydsstation. Vor Fører red hjem til sit.

„Det er en virkelig Idyl. Skjønt jeg saa meget som muligt har holdt mig den vedtagne Form i Sproget efterrettelig, vil den dog, det føler jeg, staa meget tilbage for de almindelig bekjendte og beundrede; men den har det Fortrin, at den i alle Enkeltheder er sand.“

Der er endnu en Side af Mads Hansens Virksomhed, som er værd at betragte, og som havde sin Betydning, nemlig hans Virksomhed som Agerbruger. Hans Fader var en meget arbejdsom Bonde, der forstod at passe sin Ejendom saaledes, at den gav meget Udbytte, og dette forstod han at anvende med stor Økonomi. Men naar en Mand kun har en lille Gaard paa 30 Tdr. Land — ikke af de bedste slynske Jorder — og skal forrente en Prioritet, bygge Gaardens Bygninger om og leve anstændigt med Familie, saa maa han ogsaa være en dygtig Mand. Dette var Hans Henrik Andersen, og han opdrog sin Søn til at blive en dygtig Afløser. Men hvert Slægtled har sine særegne Vilkaar at virke under paa alle Omraader, og ikke mindst paa Landbrugets. Den, som var en dygtig Jordbruger for 40 Aar siden, maa tidt indrømme, at Tiden er løbet fra ham, og at den gamle Driftsmaade maa lempes efter de nye Krav, der stilles i en ny Tid. Uden at ville trætte Læserne

med nogen Afhandling om Landvæsenet, maa jeg dog nødvendig pege paa den Udvikling, det har gjenne-
 gaaet i den firdste Menneſtealder. Fra den Tid Bonden
 begyndte at indføre Brak i ſit Agerbrug, ſpores et be-
 tydeligt Fremſtridt. Utrudtet blev derved kraftigt
 modarbejdet, og Jorden bedre forberedt til at give
 Sæd. Før ſaaede Bonden ofte Korn paa eet og
 ſamme Sted Aar ud og Aar ind, uden at Jorden fik
 Lov til at henligge med Græs eller hvile ſig. Brakken
 medførte en ordnet Drift: den ene Sædart veylede
 med den anden, Græs eller Brakmark fik ſin beſtemte
 Plads i Driften. Ved Mærglingen ſkete ligeledes et
 ſtort Fremſtridt; den aabnede ligesom et hidtil ſtjult
 Skatkammer og mangan en forarmet Bonde kom til
 Velſtand. Mærglingen var en ſtor Løſteſtang for
 Agerbruget; men den medførte ogſaa en ſtor Fare,
 hvis Følger heller ikke udeblev. Bonden troede, at
 han uſtraffet kunde tage af Skatkamret ligesaa meget,
 ſom han hſtede, uden at ſørge for nye Tilførler.
 Han vidſte ikke, at, naar man ved Mærglen løſte
 Kræfter, der hidtil laa bundne, ſaa de kunde medvirke
 til en forøget Afgrøde, da maatte Jorden have Er-
 ſtatning herfor i forbedret Behandling og forøget
 Gjødningskraft. En Tid gik alt godt; der avledes
 Korn ſom aldrig tilforn, og man vidſte ikke, at den
 Ro, man ſaa ubarmhertig malkede, tilſidſt maatte
 blive udmalket. Men ſaa opdagede man, ſelv paa
 de allerbedſte Jorder, at det gik ned ad Bakke med
 Kornavlén, og man ſaa' med Bekymring den gylndé
 Tid ſvinde. Dggtige Mænd tænkte alvorligt paa
 Midler til at forebygge Tilbagegangen. Der blev
 dræinet, og flere andre Grundforbedringer foretoges,

Jorden blev behandlet med største Omhu, og dog gik det bestandig ned ad Bakke. For Mange blev det da klart, at det var Gjødningskraften, der manglede, det eneste Middel til at standse Tilbagegangen. Det var et stort Skridt fremad, da man lærte at indse dette. Men nu opstod det Spørgsmaal: Hvordan stal man faa forøget og forbedret Gjødning? Det syntes dog ikke vanskeligt, naar man holdt flere Kreaturer og fodrede dem godt. Andre vilde hjælpe sig lettere ved at købe Konstgjødning og med den erstatte Jorden, hvad man berøvede den ved Kornavlens. Frygten for at „faa sig selv fra Gaarden“ var opstaaet hos de Fleste, og nu greb man til Forebyggelsesmidler, men tidt paa en forkert Maade. Man fodrede sine Kreaturer stærkt, uden at faa det Korn, man fodrede op, betalt gjennem Produkter, udbundne af Kreaturerne, og saaledes fik man nok en forøget, men for dyr Gjødning. Bungen kunde ikke udholde den kostbare Fodring, der kun langsomt viste sine Frugter i en større Kornafgrøde, og saa ophørte man igjen og tog fat paa den gamle Roddrift. Af dem, der købte Konstgjødning, vidste de fleste ikke, hvad de købte, og fik Overflod af Stoffer, som Jorden ikke trængte til, og ingen af dem, hvorpaa den var fattig. Andre merglede deres Jord om igjen, i det Haab, at, havde Merglen gjort Underværker een Gang, maatte den vel kunne gjøre det igjen, endskjønt de selv vedkjendte sig den almindelige Væresætning, at „Merglen gjør en rig Fader, men en fattig Søn“. I denne Trængslens Tid for Agerbruget arbejdede Mejeriet sig frem. De større Gaarde gik foran, og en Del Bønder fulgte efter. Man indsaa, at man var tvungen til at fodre kraftigt, for at

vedligeholde og forbedre Jorden; men man maatte, som sagt, skaffe sig den kostbare Fodring betalt, og en Merindtægt igjennem Mejeriprodukter. Men den Sag kræver Dydighed og Omtanke. Mange begyndte derpaa, men kom tilkort, fik Tab istedetfor Fordel af at drive Mejeri, og derved tabte Andre Troen derpaa. Tidt var det kun en enkelt Mand paa en hel Egn, der med Udholdenhed arbejdede en god Besætning og et veldrevent Mejeri op. Nads Hansen var en af de faa paa sin Egn. Han fordoblede sin Kvægbesætning og gjorde sig Umage for at faa den saa god som mulig. Han fodrede kraftigt, men erhvervede sig Indsigt i, hvilke Fodringsstoffer det betalte sig bedst at bruge, og han førte et nøjagtigt Regnskab over Udgift og Indtægt af Mejeriet, ja af hver enkelt Ko. Hans Mejeriprodukter vare af bedste Kvalitet, og oftest fik han sit Smør betalt højere, end det bedste Herregaardsmør, omtrent dobbelt saa højt som almindeligt Bøndermør. De mange Præmier, han vandt ved Smørudstillinger, vidne herom, og der blev ligeledes tilkjendt ham Præmie for fremadstridende Agerbrug. Han indførte Vexeldrift med Koedyrkning istedetfor Brak, støttende sig til den stærke Gjødningskraft, han bragte sin Jord i. Hvorvidt dette var for tidligt begyndt, var der forskjellige Meninger om; men det viser, at han var en ihærdig Fremstridsmand ogsaa i Landøkonomien, og hans Grundighed i Alt var Borgen for, at havde han faaet Lov til at leve, vilde han have gennemført det Paabegyndte fuldt ud saaledes, at det kunde betale sig, idet han hurtig indsaa, hvad der var sundt og usundt ved ethvert Foretagende. Men alt det, der er nyt, selv om det er Fremstrid

til det Bedre, fattes aldrig Modstandere, og Mange saa' med kritiske Øjne paa Mads Hansens nymodens Agerbrug; flere af hans Standsfæller, der ikke vare fordomsfulde, toge imidlertid alvorlig fat paa den nye Grundforandring: igjennem Mejeri at faa en stærk Fodring betalt, og saaledes igjennem forøget Gjødningskraft at ophjælpe den udpinte Jord. Tør det end ikke siges, at dette Fremskridt paa Egnen udelukkende skyldes Mads Hansens Exempel, saa er det ubestrideligt, at han har givet et stærkt Stød dertil og bestandig vedblev at støtte det ved sin Udholdenhed. I denne materielle Virksomhed viste han en beundringsværdig, men tillige overanstrengende Flid. Fra Morgen tidlig til Aften sildig var han tilstede overalt, i sin Køstald, i sit Mejeri, i Mark og i Lade. Det var hans Grundfætning, at en Bonde burde selv gaa foran og sige „kom“, og ikke, som saa ofte, bagefter med Piben i Munden og sige „gaa!“ Han passede selv sine Køer og skraver spøgende til Raptajn Nielsen, at han er „Selvherster over alle Køerne.“ Men ikke blot ved sit Exempel søgte Mads Hansen at virke for Fremskridt i Agerbruget. For en moderat Godtgjorelse tog han unge Folk i Huset som Lærlinge i Mejeri, i Kvægets Røgt og Pleje og i Agerbrug. Han skrev en Vejledning til et forbedret Agerbrug for mindre Jordbrugere, som udkom under Navn af „Husmandsbogen“ og senere en lignende for Gaardmænd, som han kaldte „Gaardmandsbogen.“ I disse Bøger, der nu ere meget udbredte, findes omstændelige Vejledninger i Kreaturhold, Mejeri, Avlsvæsen, Landbygningers Indretning og flere Ting. Men tillige søger Forfatteren at vække Sandjen hos sine Stands-

fæller for almenmenneskelig Dannelse. Han viser, hvorledes Arbejdet bør være en Betsignelse for hver Enkelt, som for hele Samfundet; men at det, hvorpaa Alt maa hvile, naar det skal bringe Betsignelse, er et kristeligt og ædelt Menneskeliv, der bruger Arbejdet og dets Frugt som en Guds Gave til det Godes Fremme og aldrig bliver Arbejdets eller Udbyttets Træl. Han advarer mod Nydelsessygen i alle Stikfælsler og godtgjør, at det langt fra er deri, at huslig Hygge og Velvære findes. Han formaner til Tarvelighed og fremfor alt til aandelig Dannelse og Oplysning. „Aandens og Haandens Gjerning kan godt forenes“, skriver han, og „der er Ingen for god til at være Bonde, og Ingen for oplyst, til at arbejde med sine Hænder. Skal Danmarks Bondestand være, hvad den er kaldet til, da maa det snart kjendes, at netop de Mænd og Kvinder, hvis Aand er bleven aabnet, saa de omgive sig med større Smag og Hygge, tillige forstaa at afvinde Naturen og de Ting, der er givne dem i Hænde, de Hjælpemidler, som ere nødvendige til at tilfredsstille deres højere Trang, — at de Mennesker med de bedste aandelige Evner og med den største Oplysning og Dannelse tillige ere de dygtigste, de flittigste og de tarveligste.“ Han viste det selv under sit arbejdsomme Liv, at Dygtighed til sin daglige Gjerning ikke hindrer Arbejde paa Aandens Omraade. Følgende Digt skrev han 1873 i det første Nummer af „Husvennen“:

„Den frie Haand“.

Skær mig en Fløjte, læg Strengen til rette paa Harpen!
 Dan mig det smidige Fern til et Sphd, til en Klinge!
 Rift mig en Rune paa Stangen, der bærer mit Flag!

Løft Dig, Du fribaarne Haand, og ryst Støvlaget af Dig!
 Det er ej Daad, kun at rode i Sølvdynger mugne,
 eller at bøje Livsnydelsens bugnende Gren.

Drag mig en Fure paa Marken, hvor Sæden kan trives,
 Rugen og Byggen gro op ved den blomstrende Kløver!
 Plant mig en Rose i Haven, om Engen en Hæl!
 Det er ej Daad kun, at føle de livsvarme Pulse.
 eller at tage et Bad i Blødsædighedsbækken; —
 Livet er mere end Leg, det er Alvor og Kamp.

Det er kun Trælle, der træge til Arbejdet gange;
 fribaarne Haand tager fat paa sin Gjerning og føler,
 Arbejdet er en Velsignelse, givet af Gud.

Kan Du det gribe med Lyft, svinge Plejen og Leen
 let, som i Dansen den væne, lysshaarede Pige,
 kun for at tjene Din Gud og Dit Fædreland, —

Saa maa Du hvile Dig her hos den dejligste Kvinde,
 Danmark, den unge, den stolte, den herlige Stjoldmo,
 under den blussende Kind, i den bølgende Flok;
 saa maa Du gribe den Griffel, som Saga Dig rækker,
 riste en Drapa for Frihed, for Adel, for Vre —
 vinkle med Palmegren hisjet for Livskongens Stol."

Det er meget almindeligt paa Landet, at det mandlige Tjenestethende slet ingen Ting foretager sig de lange Winteraftner, eller i de ledige Timer, der blive tilovers fra den daglige Gjerning. Denne Ufsik søgte han at modvirke. Han var saaledes med at oprette en Snitte-skole i Vesterstjerneinge for unge Karle. Denne Skole havde en dygtig Læder; den arbejdede i flere Vintre et Par Aftener ugentlig, og dens Virkninger spores i en ikke ringe Grad paa Egnen. Han var ligeledes til sin Død Medbestyrer af Husflidsforeningen for Vesterstjerneinge og Omegn. I sit eget Hjem tilholdt og vejlede han sine Tjenestekarle og Lærlinge

til nyttig og fornøjelig Syssel i deres Fritid. At den kostbare Tid, der ofte døvnes bort, kan faa en bedre Anvendelse, viste flere af hans Karle; enkelte kunde endog have en Extra=Indtægt af deres Arbejde i Fritiden, halvt faa stor som deres faste Løn, og Tiden gik ved samme Lejlighed hurtigt og behageligt for dem, uden at medføre Fristelse til Kortspil og Udskejelser. Han søgte tillige at aabne sine Medmenneskers Skjønhedsfands, ikke alene for Naturen, men for Kunst tillige. Nogle unge Karle i Hundstrup samledes han med en Tidlang og samtalede med dem om, hvad der var Kunst, og hvad der gav sig ud derfor, men ikke var det. Stjøndt han visse ikke var Konstkjender, havde han dog en medfødt Sands derfor, og denne søgte han stadig at udvikle. Før tiltalte Billedhuggerkonsten ham, og han følte levende Beundring for den. Han grublede tidt over, hvordan man skulde bære sig ad med at aabne Folks Øjne for de gyfelige Billeder, de tidt hænge paa deres Vægge, og som de kjøbe af omløbende Billedfræmmere. Naar han saa' disse tykke Godtkjøbsbilleder i de mest strigende Farver, da følte han sig skamfuld paa sine Standsfællers Vegne og sagde tidt med Bekymring: „Hvornaar skulle de dog faa Smag for, hvad der virkelig er kjønt?“ Han satte stor Pris paa smukke gamle Møbler, kjøbte dem, hvor han kunde faa dem, og lod dem sætte i Stand, tidt med stor Bekostning. I Klædedragt hadede han al Overdaadighed, og Bondestandens Forfinelse i faa Henseende var ham meget imod. Selv klædte han sig fordetmeste i hjemmegjort Tøj, Vadmel. Maa ske gik han lidt for vidt, naar han modarbejdede Forfinelsen i Bondestandens Boliger; hans egen var

rummelig og hyggelig; men det var dog først, efter at han var bleven gift, at han taalte Gardiner for de store Vinduer og lidt Pynt hist og her. Overdaadighed i Levemaade var ham modbydelig; han siger i sin Gaardmandsbog: „Det er kun en falsk Vresfølelse, naar Husmoderen mener, at det er „det vildeste“ at kunne lave mange Slags fine og lækre Retter; nej, det vildeste er, at kunne byde sine Gæster godt hjemmebagt Brød og hjemmebrygget Øl, og at hun kan lave fint Smør og en velsmagende Ost, samt at hun har det Krydderi, der giver Maden den bedste Smag, nemlig Renlighed.“ At dette var Tilfældet i hans eget Hjem, kunne Alle, som kom der, bevidne. Sine Tjenestefolk gav han højere Løn, naar de vilde undvære „Snapsen“ og Raffin, hvilke han ansaa for unødvendige til den daglige Kost og for en slet Bane, som Arbejderen, der let kommer i trange Kaar, burde afholdes fra. Som han ligeledes har udtalt i sin „Gaardmandsbog“ holdt han paa den gode gamle Skik blandt Bønderne, at Familien i Huset lever sammen med Tjenestefolkene. Dette forbinder Alle til én Familie med fælles Interesser; det Modsatte adskiller og virker nedtrykkende, ja fordærveligt paa Tjenestefolk. Det var hans højeste Ønske som Husbonde, at hans Undergivne kunde drives til deres Arbejde af Kjærlighed i Frihed, at „Lyften kunde drive Værket“. Som han holdt strengt paa, at Arbejdet blev udført med Rasthed og Omhu, saa' han helst, at Munterhed var tilstede, og han hørte gjerne Spøg og Latter ved den daglige Gjerning. At Husbonde og Madmoder havde en Forpligtelse til at vejlede de Unge i Hjemmet og vække Interesse hos dem for alt

menneskeligt Godt og for aandeligt Liv, følte han dybt og gjorde sig Umage derfor; havde han faaet Lov til leve længere, vilde han utvivlsomt have naaet nærmere frem mod det Ideal af et Husliv, han opstillede.

Det var et Særkjende for Mads Hansen, at, hvor man traf ham, i hans Hjem, ved hans daglige Arbejde, i hans Foreninger, i Samlag med hans Standsfæller eller med Embedsmænd og Herremænd, var han altid den samme, jævn, dannet og ædelttænkende, lige aaben og ærlig, aldrig fejtet, aldrig underdanig eller frybende. Han hørte ikke til dem, der føle sig beærede ved fornem Medlidenhed; undertiden kunde han paa en djærv Maade vise Fornemheden tilbage. Sit Bondesprog talte han overalt, hvor han kom frem, og Intet var ham mere ufordrageligt, end naar Bønderne tillavede deres Sprog efter de Dannedes Tale. Han udtalte tidt, at Bondens Sprog var for godt til at ringeagtes, at det, naar Alt kom til Alt, maaske er mere betegnende, mindre stæmmet af fremmede Ord og gjemmer mere af det oprindelige Dansk, end det „dannede“ Sprog; men at det trænger til at forædles, til at komme af med det Blatte og Raa, der hænger ved det, og til at heriges saaledes, at Bonden ikke savner Ord til at udtrykke sig med, naar hans Aand og Tænkeevne blive mere udviklede.

Naar det tidligere er sagt, at Mads Hansen som Dreng havde et tilbageholdent, næsten indesluttet Væsen overfor Fremmede, der aldrig helt forlod ham i hans senere Liv, da gjælder dette dog ikke over for hans Bekker. Naar han først havde stiftet nøjere Bekjendtskab med et Menneske, som han syntes godt om, og naar et saadant Bekjendtskab efterhaanden gik over til

Benſtab, var han ſom en aaben Bog, hvor hvert Blad traadte Læſeren imøde med en ren, klar Skrift; og ſkjøndt han naturligtvis havde ſine Fejl og Skrobeligheder, ſom alle Andre have deres, ſaa var der i hvert Fald ikke et enſte ſmudſigt Blad, der tilkjendegav lav eller egentjærlig Tænkemaade. Hans Fejl yttrede ſig meſt i Smaating; over ſaadanne kunde han undertiden blive gnaven og hænge ſig i en Ubetydelighed. Men gjaldt det større Ting, Bekymring eller virkelig Modgang, da var han lige det Modſatte; han kunde da tage derpaa med en forunderlig Sagtmodighed og Selvbeherſtelse, og den, der har kjendt ham, naar Sorgen beſøgte ham, maatte agte ham højt. Overfor ſine Venner var han altid deltagende i deres Modgang, ligesom han kunde dele deres Glæde, og de mærkede altid hans tjærlige Hjerte. I et Samlag med gode Venner kunde han være meget munter, og ved ſaadan Lejlighed ſkimtede man et Lune, ſom man ellers neppe tiltroede ham. Vi vare en Kreds af unge Menneſter, der kom ſammen omkring i de forſtjellige Hjem, og her blev Gjækken ofte ſlaaet løs. Naar man ſiger, at lige Børn lege bedſt, da gjaldt dette ikke, hvad Alderen angik. De yngſte af os vare kun godt og vel over Konfirmationsalderen, og de ældſte dobbelt ſaa gamle; men der beſtod et inderligt Benſtab imellem os, og Munterheden var beſtandig hjemme i vore Sammenkomſter. Mads Hansen, ſom var en af de ældſte, var ikke den mindſt muntre, og i en ſenere Alder mindedes han ofte med Glæde vort lystige Selſkab. Ved Ordsprogſlege forſtod han at ſætte morſomme Dptog i Scene, og hans hjertelige Latter over det Morſomme ſmittede alle de Tilſtedeværende. Et af de

bedste Steder for vore Sammentømster var hans Hjem. Hans Forældre vare meget muntre og holdt af os Unge og vor Lyftighed. Det Hele blev fornøjeligere, naar hans gamle Moder i sin Lænestol lo, saa Taarerne randt hende ned ad Kinderne, over vore Løjer, der tidt bleve udførte i hendes egne Dragter, eller naar hans Fader med stor Skarpsindighed var den første til at gjætte, hvilket Ordsprog der blev udført. Hans Hjem var venligt og godt at gjæste, man mærkede en stor Kjærlighed mellem Søn og Forældre og mellem disse indbydes. De fik deres Ønske opfyldt, at leve den Dag, da Mads Hansen var omgivet af en kjærlig Hustru og velsignede Børn. Hans Moder døde 1877 og ved hendes Bortgang skriver han til Jens Skytte: „Hun havde det saa lidt godt her, men Slid og Slæb for min Skyld i sin Belmagts Dage. Min gamle Fader er saa bedrøvet; de havde det saa godt sammen; jeg har aldrig hørt, at der er blevet talt haarde Ord imellem dem.“ Hans Fader døde samme Aar ved en ulykkelig Hændelse; han kom i Klemme imellem en Vogn og en Væg og døde saa Timer efter. Det var en tung Tid for Mads Hansen og hans Hustru; de havde kort iforvejen mistet et af deres Børn, deres eneste Dreng; men ogsaa da bar de deres Sorg med Taalmod, i Troen paa Vorherres Kjærlighed, og han gav dem ogsaa en anden Søn istedet.

Som Mads Hansens Billede viser, var han en Mand af almindelig Højde med et godt Ansigt og med store Træk. Han havde et svært blondt Haar, der aldrig var kortklippet, et stort lyst Skjæg, der dækkede hele Underansigtet, og naaede ham ned paa Brystet. Hans Øjne vare store, blegblaa, uden noget

meget levende Udtryk; kun naar han talte sig varm, kunde de tindre og blev da et Spejl for hans slyrige Aand og ædle Hjerte. Hans Stemme havde en temmelig skarp gennemtrængende Klang, der i hans sidste Leveaar blev noget hæs. Han havde i sin Opvæxt en god Helbred og gode legemlige Kræfter, der tidlig bleve udviklede ved haardt Arbejde. Oprindelsen til hans Sygdom kan ikke bestemt paapeges, men det synes, som om et Tilfælde, der indtraf i hans tidlige Ungdom, har været en Begyndelse dertil. Da han var i en Alder af 20 Aar, mørede han sig, sammen med nogle jevnaldrende Karle, med Legemsøvelser, blandt andet med at „springe Buf“. Han gjorde da et Fejlspring og faldt paa Ryggen plat ned paa den haarde Jord. Han fortalte selv, at det var, som om Noget da brast indeni ham. Han gik hjem, men vilde ikke forurolige sine Forældre med at fortælle det. I Sengen kunde han imidlertid ikke være; han følte vel ingen store Smertes, men en ubeskrivelig Angst, der tog saaledes til, at han maatte kalde paa Faderen, som blev hos ham hele Natten ude i Haven, og da hans Angst vedblev i længere Tid, blev Lægen hentet. Han fortaug imidlertid bestandig sit Uheld, og da Lægen ingen tilfredsstillende Dplysninger kunde faa, hverken paa sine Undersøgelser eller paa sine Spørgsmaal, troede han tilsidst, at Angsten hidrørte fra en sjælelig Tilstand — Religionsstrupler eller Samvittighedsnag over en eller anden Ungdomsdaarlighed — og raadede til at hente en Præst. Heri vilde Mads Hansen ikke indvillige, og Forældrene trøstede sig da med, at det gik nok over med Tiden. Det fortog sig ogsaa, men Angsten forsvandt aldrig helt. Kun faa af hans nærmeste Venner

vidste noget om hans Tilstand, da han undfaa sig ved at fortælle derom, som om hans pludselige Forsagthed var latterlig. „Tidt“, sagde han, „naar jeg sad iblandt Eder i en munter Areds, kom pludselig Angsten over mig, og jeg greb da krampagtig fat i Bordet, i Stolen, eller hvad jeg kunde naa, for ikke at segne om, skjøndt jeg selv troede, at det kun var Indbildning. Naar jeg gik ene paa en Vej og Angsten kom over mig, kunde den virke saaledes paa min Indbildningskraft, at, skjønt jeg gik midt paa Vejen, syntes jeg, at jeg absolut maatte falde død om i Vejgrøften, og jeg maatte da opbyde al min Kraft, for at tvinge min Forstand til at indse, at det kun var Indbildning“. Efter et saadant Anfald af Angst var han mat og træet; men hans Viljekraft gav ikke efter for denne sygelige Tilstand, han forrettede sit daglige Arbejde med sædvanlig Dygtighed. Forældrene derimod vare meget bekymrede og blev glade, da han paa Sessionen trak et højt Nummer og saaledes ikke blev indkaldt til militair Tjeneste. Da de høje Numre imidlertid nogle Aar efter blev indkaldte, og Mads Hansens endnu var lidende, lejede Faderen for ham ifølge den dagældende Hærløvs. Denne Tilstand fulgte ham til hans 32te Aar, da den Sygdom, han bar paa, kom til Udbrud. En Dag, da han var samlet med sin Sangforening og stod midt i den, kom Angsten over ham; han segnede om, og Blodet strømmede ham ud af Munden. Lægen blev hentet og erklærede, at et Blodkar var bristet. Han kom sig tilskyndende efter nogen Tids Forløb, og fra den Tid af sporede han ikke mere Angsten. Der har været skumlet meget

over, at Mads Hansen, der har talt saa smukke Ord om, naar det gjaldt:

„ at stride
 For Frihed, Liv og Fred.
 Jeg lægger alt tilside
 Og gaar i Kampen med,“

at han sad hjemme, da Danmark trængte til alle sine Sønner; men ret Mange have neppe vidst, hvad Grunden var til, at han ikke mødte, nemlig hans Sygdom. Der maatte Overtalelse til for at holde ham tilbage, og kun Haabet om, at han kunde tjene sit Fødeland bedre paa andre Omraader, end ved at gjøre Krigen med paa et Lazaret, formaaede ham dertil. Og dog pinte den Tanke, at han ikke havde været med til at kæmpe for sit Land, ham mange Gange, og han sagde tidt, at han burde have mødt, om Døden saa skulde have indhentet ham paa Bejen til Armeen. Han lagde ikke Skjul derpaa, eller forsøgte at besmykke det, naar han talte derom; tvertimod var han ubarmhertig mod sig selv i denne Henseende. Da en god Ven af ham i 1866 var bleven opfordret til at skrive hans Biografi for et eller andet Blad, bad han Mads Hansen selv om nogle Oplysninger om hans Ungdomsdage. Han svarede da: „ . . . Saa kom Krigen 1864. Landets Nød greb mig dybt, og jeg saa', at det var paa Tide at gjøre Noget for mit uhykkelige Fædreland, og jeg gjorde Noget, men ikke nok; jeg burde have givet mit Liv for min lidende Moder. . . . Men har jeg ikke ført Sværdet for Danmark, maa jeg vel kunne afbetale noget af min store Gjæld til min Moder ved at lade Harperen klinge til hendes Ære og Pris

og til Styrke og Opmuntring for mine Brødre og Søstre i det danske Folk. At, mine Toner ere saa svage! Gud give mig Evne til at udrette noget Godt; til Ære og Hæder bejler jeg ikke, deraf har jeg allerede faaet langt mere, end jeg fortjener. Se det er de saa Træf, der ere anderledes end Folks i Almindelighed. Og hvad ere de vel? Sngenting! — Nej, lad hellere være at beskrive et Liv, saa almindeligt som de Flestes, saa ensformigt, uden nogen Bedrift eller stor Daad. Var jeg en Helt, der havde kæmpet og blødt for Fædrelandet, kunde jeg forstaa det. . . . Naar jeg tænker over, hvad jeg egentlig har gjort, da føler jeg dybt, at jeg ikke fortjener det Halve af, hvad Folket gjør for mig. Jeg beder Dem derfor, skal De skrive min Biografi, da gjør det saa kort og simpelt som muligt. Jeg ser helst, at der ikke kommer et eneste Ord deri, som kan minde om min Ben eller min Indflydelse.“

Efter nogle Aars Forløb viste hans Sygdom sig atter. Udbruddene vendte tilbage, mest Foraar og Efteraar, med større eller mindre Heflighed. Han søgte forskjellige Læger, men uden noget Resultat. Dog troede han selv bestandig, at han nok skulde blive saa rask, som han før havde været, og hans Familie haabede det samme. De sidste to Vintre var han betydelig svagere; han taalte neppe at gaa ud i Koftalden eller Mejeriet. Da han i Vintren 1879—80 led meget af Hoste, Hæshed og Qvæbed i Brystet, faldt hans Tanker først paa Brystsygdom, og Lægen erklærede ogsaa, at Brystet var angrebet. Han blev nu raadet til at rejse til Syden, før næste Vinter indtraf,

og dertil var han ogsaa villig. Han selv og hans Hustru vare de sidste, der tabte Troen paa hans Helbredelse. Det var en tung Tid for dem i Foraaret 1880; alle Bødnene vare syge, dels af Righoste, dels af Lungebetændelse, da hans Sygdom tog den alvorligste Vending. Den sidste Aften, han levede, bad han sin Hustru læse for ham Jesu Afsked med sine Disciple, da han holdt det sidste Paaskemaaltid med dem. Ud paa Natten blev han urolig, og da en Kuldegymsning gjennemfor ham, udbød han: „Jeg tror jeg dør!“ Han begyndte nu at bede Fadervor og vilde bekjende sin Trospagt; men da han var for svag dertil, bad han sin Hustru om at fortsætte. Da hun naaede Slutningen, sov han ind med et Smil paa sit Ansigt. Det var Natten mellem 1ste og 2den April 1880.

Saaledes døde Niads Hansen. Et Liv, der her-neden blev ført saa smukt, hvoraf den større Del var sat ind i Kampen for Sandhed og Ret, fandt sin Afslutning ved en Død i kristen Tro og Haab om et evigt Liv. Det Ansigt, der i Live var stemplet af Højsind og Retfærdighed, sank i Døden med et Smil, en Solstraale fra den evige Kjærligheds Land. Sorgen over hans Død kom ikke ene. Den Dag, Niads Hansen skulde jordfæstes, døde om Morgenen hans næstældste Datter, saa hans Hus blev et dobbelt Sorgens Hus. Men Han, som gav os Niads Hansen til Velsignelse for saa mange i det danske Folk, han vil lade den gode Sæd voxe i Folkeageren, som den trofaste Algerdyrker efter Evne søgte at forberede. Og Dødens og Livets Herre har jo givet os Alle Haabet om Opstandelsen og det evige Liv.

„Overgang vi jorde
 En af vore Døde,
 Da skal det vorde
 Paaskemorgenrøde.
 Dybt under Muld skal det gry
 Og højt over Sky.“

Efterskrift.

Naar jeg tillader mig at føje nogle Linier til denne Levnetstegning, sker dette af to Grunde. Først ønsker jeg at vedstaa overfor dens Læsere, at jeg efter Anmodning har gjenemgaaet Hr. P. K. Møllers Haandskrift og anbefalet dets Udgivelse, fordi jeg finder, at hans Arbejde er udført med nøje Kjendskab og stor Kjærlighed til vor fælles Ven, og mener, at hans simple og jævne, men sanddru og omhyggelige Skildring vil kunne læses med Glæde og Nytte ikke blot af de Mange, der have holdt af Mads Hansen, men af mange Flere, navnlig blandt hans Standsfæller. Dernæst er der en Side af M. H.'s Virksomhed, som Levnetstegningens Forfatter ikke har indladt sig paa at bedømme, medens det dog er tydeligt, at han sætter den højt, men om hvilken jeg synes mig baade forpligtet og kaldet til at yttre min Mening. Det er Mads Hansens Evne og Betydning som Digter.

Da jeg for 15 Aar siden modtog Haandskriftet til hans første lille Samling af Sange med Anmodning om at hjælpe til med dets Udgivelse, var det, der slog mig, ikke Tankernes Rigdom eller Nyhed, ikke heller

Indflædningens ejendommelige Kraft og Fyldte, men det var de smukke fejlsrie Vers og Sprogformens Renhed. Tankerne vare de almindelige, der vare oppe i Tiden, og i Fremstillingen af dem var han visseelig ingen talentløs Efterligner, men han fulgte uvilkaarlig de Mønstre, der havde tiltalt ham mest. Det Forbausende og Beundringsværdige var derimod, at han, en fyenskt Bønderkarl, der kun havde nydt Landsbyskolens Undervisning, var istand til at tumle det danske Sprog med fuld Sikkerhed og Frihed, ja med en Lethed og Ynde, som de allerfleste af dem, der i Ungdommen have modtaget en langt omhyggeligere Vejledning, aldrig opnaa. Han maatte altfaa baade besidde et særeget Anlæg til at tilegne sig og behandle Sproget, og han maatte med stor Flid have uddannet denne Naturens Gave; han maatte eje et let Begreb, en klar naturlig Forstand og en god Smag; han maatte gennem Selvarbejde have erhvervet sig en i hans Samfundsstilling ualmindelig aandelig Modenhed. Dette mit første Indtryk, som Erfaringen siden har bekræftet, indgød mig strax Tvivl, om den Genrykkelse, hvormed Mads Hansens første Sange bleve modtagne, vilde holde sig, og jeg raadede ham derfor til kun at digte, naar han følte virkelig Trang dertil, og ikke snart at udgive nogen ny Samling. At følge dette Raad tillod Opfordringer fra mange andre Sider ham naturligtvis ikke, og derfor gif det, som jeg frygtede. Medens hans første lille Samling opnaaede 5 Oplag i 3 Aar, og den anden dog 2 i 8 Aar, saa blev den tredie („Markblomster“ 1873) næsten upaaagtet, sjønt den, foruden et større Eventyrdigt, der ikke er lykkt, indeholder en Række mindre Digte, ligesaa kjønne som de første Samlingers.

Heldigvis var Mads Hansens aandelige Natur saa stærk og hans Uergjerrighed saa lidt overspændt, at denne hurtige Omvæling ikke kunde nedflaa ham. Langt dybere saaredes hans bløde og kjærlige Sind af hans fleste Standsfællers politiske Wildfarelse og af den Ensomhed, hvori han blev hensat, fordi hans gode Forstand og faste Karakter ikke kunde følge dem. Han tog den ædle Hævn over dem, ufortrødent og mere, end hans Helbred kunde taale, at arbejde for deres Ophjælpning og Udvikling ved de praktiske Vejledninger, som han kaldte „Husmandsbogen“ og „Gaardmandsbogen“, og som efter min Mening ere ikke mindre, men mindst ligesaa, fortjenstlige som hans mange smukke og varme patriotiske Sange. I de sidste Vintre, han levede, fandt han maaske den Digtart, i hvilken han kunde udrettet mest, nemlig mindre Fortællinger fra den nyeste Bondestands Fortid; men da havde den Sygdom, hvorpaa han i mange Aar havde baaret, alt udtømt hans Kræfter, og hans Levedage vare talte. Nu ligger han i sin tidlige Grav; men han har udrettet nok for sit Fædreland og sin Stand, hvilke begge han inderlig elskede, til at hans Minde bør holdes i Ure baade af Høje og Lave, men fornemmelig af hans Standsfæller. Han var et ualmindelig begavet og modent Menneske, en mer end almindelig alvorlig og arbejdsom Mand, en ren og ædel Natur, en Adelsmand i Bondelofte.

Kjøbenhavn den 20. November 1881.

C. Ploug.

